

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління
Кафедра публічного управління та адміністрування

Кобелінець Назар Олегович

УДК 351.84 : 364

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Публічне управління системою суспільно-економічних відносин в

територіальних громадах України

Публічне управління та адміністрування

281 «Публічне управління та адміністрування»

Н.О.Кобелінець

Науковий керівник Струк Наталія Петрівна, к.е.н., доцент
(підпис)

Допущено до захисту

В.о.завідувача кафедри

І.П.Лопушинський

Рецензент

М.П.Баран

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Івано-Франківськ - 2023

АНОТАЦІЯ

Кобелінець Н.О. Публічне управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України. – Рукопис.

Магістерська робота за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2023.

В роботі охарактеризовано територіальну громаду як частину громадянського суспільства та велику відкриту, самоорганізовану систему. Досліджено особливості суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України. **Узагальнено основні засади публічного управління системою суспільно-економічних відносин у територіальних громадах.** Окреслено особливості формування та реалізації публічного управління суспільно-економічними відносинами у територіальних громадах Івано-Франківської області.

Узагальнено зарубіжний досвід публічного управління системою суспільно-економічних відносин. Виокремлено основні аспекти досвіду публічного управління суспільно-економічними відносинами у Франції, які варто запозичити Україні. Виокремлено проблемні питання та шляхи їх вирішення у сфері публічного управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України.

Ключові слова: відносини, територіальна громада, публічне управління, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, децентралізація

ANNOTATION

Kobelinets N. O. Public administration of the system of social and economic relations in territorial communities of Ukraine.- Manuscript.

Master's thesis, specialty 281 "Public administration".– Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas.– Ivano-Frankivsk, 2023.

The paper characterizes the territorial community as a part of civil society and a large open, self-organized system. The peculiarities of socio-economic relations in territorial communities of Ukraine are investigated. The basic principles of public administration of the system of socio-economic relations in territorial communities are generalized. The peculiarities of formation and implementation of public administration of socio-economic relations in territorial communities of Ivano-Frankivsk region are outlined.

The foreign experience of public administration of the system of socio-economic relations is generalized. The main aspects of the experience of public administration of socio-economic relations in France, which should be borrowed by Ukraine, are highlighted. The problematic issues and ways to solve them in the field of public administration of the system of socio-economic relations in territorial communities of Ukraine are highlighted.

Keywords: relations, territorial community, public administration, public authorities, local self-government bodies, decentralization

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ	9
1.1 Територіальна громада як частина громадянського суспільства та велика відкрита, самоорганізована система	9
1.2 Суспільно-економічні відносин в територіальних громадах України	18
РОЗДІЛ 2	
ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ УКРАЇНИ	27
2.1 Основні засади публічного управління системою суспільно-економічних відносин у територіальних громадах	27
2.2 Формування та реалізація публічного управління суспільно- економічними відносинами у територіальних громадах Івано-Франківської області	38
РОЗДІЛ 3	
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ	49
3.1 Зарубіжний досвід публічного управління системою суспільно- економічних відносин	49
3.2 Проблемні питання та шляхи їх вирішення у сфері публічного управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України	59
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	78

ВСТУП

Актуальність теми. Процеси функціонування та розвитку територіальних громад в Україні, формування у них системи суспільно-економічних відносин сьогодні перебувають на етапі підведення проміжних підсумків та узагальнення практичного досвіду. Процес реформи децентралізації не є чимось абсолютно новим для системи суспільно-економічних відносин і для соціально-економічної системи України (після 2014 року). Фактично він став продовженням загально-економічної політики отримання незалежності та суверенітету держави. У цьому контексті слід наголосити на тому, що процес децентралізації був пов'язаний з трансформацією системи управління на загальнодержавному та регіональному рівнях, підґрунтям якої є передача повноважень і ресурсів на нижчі рівні управління та у бік збільшення свободи та впливу індивідуально-приватних інституцій. Сьогодні процеси функціонування та розвитку територіальних громад, управління системою суспільно-економічних відносин у територіальних громадах потребують системного опрацювання і узагальнення.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Питанню створення територіальних громад і дослідженню їх функціонування приділяли увагу багато вітчизняних вчених. Для прикладу, проблематиці сталого розвитку територіальних громад приділяли увагу: Бобровська О., Васильєва О., Васильєва Н., Кравченко Т. Економічні основи розвитку територіальних громад досліджено у працях Бондарук Т., Коломієць І., Нездойминога О., Павлюк А. Ресурсне забезпечення життєдіяльності територіальних громад досліджували: Борщ Г., Вакуленко В., Гринчук Н., Дехтяренко Ю., Ігнатенко О., Куйбіда В., Ткачук А., Юзефович В. Управління стратегічним розвитком територіальних громад досліджували: Гончарук Н., Серьогін С., Шаров Ю. та ін.

Для дослідження даної проблематики важливе значення мають і дослідження з публічного управління, які є базою для розроблення механізмів взаємодії та формування ефективних суспільно-економічних відносин між органами публічного управління та територіальними громадами, які представлено у наукових доробках В. Авер'янова, О. Амосова, Г. Атаманчука, О. Антонової, В. Алексєєва, В. Бакуменко, А. Дегтяря, В. Дзюндзюка, Д. Дзвінчука, М. Латиніна, В. Мамонової, В. Мартиненко, А. Мельника, Ю. Назара, С. Квітки, С. Серьогіна та ін..

Проте, незважаючи на значну кількість наукових досліджень з питань устрою територіальних громад, їхнього розвитку та механізмів взаємодії потребує подальших досліджень процес формування і реалізації суспільно-економічних відносин в територіальних громадах. Адже суспільно-економічні відносини є вагомим управлінським інструментом взаємодії органів публічного управління із суб'єктами господарювання і населенням в територіальних громадах.

Мета та завдання дослідження.

Метою магістерського дослідження є розробка пропозицій щодо удосконалення публічного управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах.

Відповідно до визначеної мети передбачено вирішити такі **завдання**:

- проаналізувати і узагальнити основні підходи до визначення основних категорій і понять об'єкту і предмету дослідження: територіальна громада, суспільно-економічні відносини в територіальних громадах;
- вивчити особливості процесу формування публічного управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах;
- узагальнити зарубіжний досвід формування та реалізації публічного управління системою суспільно-економічних відносин;
- проаналізувати процес формування і реалізації публічного управління суспільно-економічними відносинами в територіальних громадах в Україні;

- сформувати пропозиції, які допоможуть удосконалити публічне управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України.

Об'єктом дослідження є процес формування і реалізації суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України.

Предметом дослідження є публічне управління системою суспільно-економічних відносин у територіальних громадах України.

Методи дослідження. Виконання магістерської роботи супроводжувалось використанням таких наукових методів дослідження:

- діалектичного методу – для дослідження змісту понять «територіальна громада», «суспільно-економічні відносини в територіальних громадах» та їх основних характеристик;

- методу системного аналізу, на основі якого виявлено недоліки і протиріччя вітчизняного законодавства, що регулює суспільно-економічні відносини в територіальних громадах України, а також сформульовано пропозиції щодо його удосконалення;

- формально-логічного методу, за допомогою якого здійснено тлумачення і розкриття основних аспектів об'єкту і предмету дослідження;

- системно-структурного методу, що дозволив визначити основні складові суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України;

- компаративістський метод, що дав можливість дослідити зарубіжний досвід формування та реалізації публічного управління системою суспільно-економічних відносин та виокремити його позитивні аспекти для запровадження в Україні;

- метод евристичного моделювання, що сприяв розробці пропозицій щодо визначення перспектив удосконалення публічного управління системою суспільно-економічних відносин у територіальних громадах України;

- статистичний метод, що дозволив проаналізувати та узагальнити

емпіричну інформацію стосовно теми магістерського дослідження.

Новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і шляхів удосконалення публічного управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у обґрунтуванні окремих теоретичних положень, основних підходів і напрямів удосконалення публічного управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України. Висновки та пропозиції, зроблені в роботі, можуть бути використані в практичній роботі органів державного управління та місцевого самоврядування під час реалізації заходів щодо покращення реалізації суспільно-економічних відносин в територіальних громадах.

Інформаційну базу магістерської роботи складають: чинні загальнодержавні, нормативно-правові і законодавчі акти центральних і місцевих органів влади, наукові праці українських і зарубіжних учених, матеріали періодичних видань і Інтернет джерела, статистичні матеріали Державного комітету статистики України, органів публічного управління Івано-Франківської області.

Структура й обсяг роботи. Логіка проведеного дослідження зумовила структуру роботи: вступ, три розділи (шість підрозділів), висновки, загальний обсяг яких складає 77 сторінок. У роботі вміщено 9 таблиць і 2 рисунки. Список використаних джерел містить 59 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

1.1 Територіальна громада як частина громадянського суспільства та велика відкрита, самоорганізована система

Процес створення, функціонування та розвитку територіальної громади є важливим напрямком дослідження у межах концепції реформи децентралізації. У цьому контексті слід зазначити наступне, реформа з децентралізації, яка успішно здійснюється сьогодні в Україні, носить системний характер та передбачає довгострокові терміни її реалізації, але зосереджена в основному на вирішенні поточних організаційно-економічних питань на рівні територіальних громад. В той же час, досягнення високих соціально-економічних показників великою мірою залежить від якості управління, а, зокрема, публічного управління системою суспільно-економічних відносин, які складаються в територіальних громадах.

Сьогодні для України територіальна громада є дуже важливим соціальним інститутом, який виконує багато функцій, що забезпечують місцевий розвиток. У цьому контексті слід зазначити, що територіальна громада є самоврядним соціальним осередком, формування і оптимальне функціонування якого є передумовою розбудови громадянського суспільства та правової держави в Україні. Виходячи з зазначеного, територіальна громада – це частина громадянського суспільства, яке являє собою велику відкриту, самоорганізовану систему, що складається з багатьох інститутів і об'єднань людей.

Процес розвитку територіальної громади має різноманітні форми й може проходити різними шляхами. Це може бути єдиний, що охоплює всю громаду, всебічний процес стратегічного планування, який залучає

представників від усіх частин громади та здійснюється органами й посадовими особами місцевого самоврядування. Це може бути й ініціатива будь-якого масштабу щодо будь-якого питання, яка залучає різні групи (як формальні, так і неформальні). Єдине, що їх об'єднує, – це спільна орієнтація на покращення якості життя в їх громаді. "Розвиток громади має два суттєві елементи: безпосередня участь людей у зусиллях поліпшити якість їх життя і надання технічних та інших послуг таким чином, щоб підтримати ініціативи, самопомоги і взаємодопомоги та зробити їх більш ефективними"¹. Сучасна територіальна громада в Україні не є аналогом її історичного прообразу, тому що це одиниця, що створюється державою.

Для комплексного розуміння та виділення основного контексту у визначенні поняття територіальної громади пропонуємо застосувати системний підхід. Загальновідомо, що потреба у використанні терміну "система" виникає в тих випадках, коли потрібно підкреслити, що щось є великим, складним, в повному обсязі відразу зрозумілим, при цьому цілим, єдиним і на відміну від понять "множина", "сукупність" поняття системи підкреслює упорядкованість, цілісність, наявність закономірностей побудови, функціонування і розвитку². Наявність в територіальних громадах таких елементів як громадяни-мешканці громади, суб'єкти господарювання, об'єкти комунального господарства, об'єкти управління в громаді (ОМС), зв'язків і відносин між цими елементами, наявність певної мети утворення об'єднаної громади та її існування дають нам підстави розглядати територіальну громаду як систему і шукати визначення поняття та структури територіальної громади з позиції системного підходу³.

Поняття «територіальна громада» є відносно молодим для української науки. Його законодавче затвердження, на фоні численних дефініцій, відбулося з прийняттям Конституції України у 1996 р., де чітко визначено,

¹ Community Development Technical Assistance. Handbook. Community Development Programs. Rural Development, 2005. 54 p.

² Білоус Я.Ю. Теоретичні аспекти організаційно-економічного забезпечення розвитку територіальних громад України. Ефективна економіка. №3.2022. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2022/75.pdf

³ Білоус Я.Ю. Теоретичні аспекти організаційно-економічного забезпечення розвитку територіальних громад України. Ефективна економіка. №3.2022. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2022/75.pdf

що територіальною громадою є жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр⁴. Територіальна громада є первинним суб'єктом у системі місцевого самоврядування. Існує декілька причин, що обумовлюють необхідність її дослідження. По-перше, – це завдання щодо активізації безпосередньої участі членів територіальних громад у процесах управління місцевим розвитком. По-друге, – відчутні політичні, соціокультурні та технологічні перетворення останніх років, які значно вплинули на соціальний простір і спричинили зміни (у тому числі на місцевому рівні), спонукають до нового розуміння змісту й механізмів самоврядних процесів у межах територіальної громади, а також її розвитку як первинного суб'єкта місцевого самоврядування⁵.

Територіальна громада як частина громадянського суспільства є великою самоорганізованою системою, що містить багато інститутів і асоціацій людей, які мають власні інтереси, реалізація котрих на основі взаєморозуміння, взаємодопомоги, взаємних домовленостей сприяє загальному розвитку. Процес розвитку територіальної громади може бути забезпечений як стратегічним плануванням, що здійснюється органами й посадовими особами місцевого самоврядування, так і різними ініціативами формальних і неформальних об'єднань. Створення самодостатніх територіальних громад, які б володіли відповідними матеріальними, фінансовими, земельними ресурсами, об'єктами соціальної інфраструктури, необхідними для поліпшення забезпечення потреб громадян, оперативного та якісного надання їм базових соціальних та адміністративних послуг, створення умов для сталого розвитку відповідних територій, більш

⁴ Конституція України: закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

⁵ Кравченко Т. А. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування: аналіз сучасних наукових досліджень в Україні. Держава та регіони. Серія: Державне управління. 2015. № 1 (49). Р. 68–75. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2015/15.pdf

ефективного використання бюджетних коштів, є головним завданням децентралізації, яку розпочато в Україні⁶.

У зарубіжній науці є значні напрацювання у дослідженні громад (community) як початкових ланок суспільства, де зароджуються основні соціально-економічні відносини. Це дослідження Е. Остром, що акцентовані на здатності до чіткої самоорганізації та якісному управлінні громадськими ресурсами. Ж. Гербер розглядає територіальну громаду як самоорганізовану громадську корпорацію, що спирається на власні права з чітко визначеною публічною політикою⁷. У західних країнах реформи у напрямі територіальної організації влади виступають дієвим засобом сприяння економічній активності, розробці стратегічних напрямів розвитку регіонального та місцевого рівнів, що забезпечує зміцнення фінансових основ та підвищує компетенції самоврядування на містах⁸.

Досвід засвідчує, що розвиток територіальних громад формується в процесі злагодженої і продуктивної діяльності їх складових елементів і структур, розташованих у просторі громад і процесів, спрямованих на виробництво, розподіл і споживання продукції, товарів і послуг відповідно до потреб і цілей розвитку територіальних громад в цілому. Кінцевим показником розвитку територій є результати діяльності усіх територіальних громад і здійснюваних ними видів діяльності.

Територіальна громада здійснює певний діапазон важливих суспільних функцій, є інституцією, що реалізує право громадян у вирішенні соціально-економічних потреб та інтересів місцевого населення з органами місцевого самоврядування в законодавчо витриманих межах. Завдання, цілі, спрямування територіальної громади висвітлюють перелік функцій, ідентичних (аналогічних) широкому колу функцій місцевого самоврядування, та є похідними від державних. Характеристика діяльності

⁶ Чиж В. І., Сахно Т. А. Взаємозв'язок розвитку об'єднаних територіальних громад із розвитком регіону. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. Випуск 52. С.47-55.

⁷ Павлюк А. П. Економічні аспекти формування спроможних територіальних громад в Україні. *Стратегічні пріоритети. Серія: Економіка*. 2016. № 1. С. 137–146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spe_2016_1_16

⁸ Чиж В. І., Сахно Т. А. Взаємозв'язок розвитку об'єднаних територіальних громад із розвитком регіону. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. Випуск 52. С.47-55.

територіальної громади визначає сукупність виконуваних нею функцій, орієнтованих на осередок суспільних відносин території⁹.

Основні внутрішні функції, які спрямовані на конкретну громаду:

- політична функція спрямована на забезпечення конституційного права громадян брати участь у виборі органів місцевого самоврядування та в суспільних місцевих справах;

- економічна функція забезпечує вирішення економічних питань відповідної території, а саме: розробку, затвердження, контроль, виконання програм економічного розвитку, ефективне управління фінансовими ресурсами, комунальною власністю;

- соціально-культурна функція проявляється у забезпеченні розробки та контролю цільових програм розвитку, вирішення питань соціально-культурного напрямку території, відродження національних традицій, сприяння розвитку художньої творчості, ремесел. До відповідних органів управління цим напрямом територіальної громади належать заклади освіти, охорони здоров'я, культури, оздоровчі заклади. Варто виокремити соціальний захист населення як складову соціальної функції, яка забезпечує матеріальну та грошову допомогу малозабезпеченим верствам населення за рахунок благодійних і місцевих фінансових ресурсів, зокрема створення та функціонування пунктів обігріву (у зимовий період), будинки-інтернати та заклади безкоштовного харчування;

- екологічна функція сприяє забезпеченню охорони навколишнього середовища, надає право членам територіальних громад брати участь в обговоренні та підготовці програм з охорони довкілля місцевого, регіонального та державного рівня¹⁰.

Крім того, варто зазначити, що економічні, соціальні, культурні зв'язки та інші інтереси місцевого значення спрямовують до безпосередньої зовнішньої співпраці територіальної громади. Зовнішні функції

⁹ Чиж В. І., Сахно Т. А. Взаємозв'язок розвитку об'єднаних територіальних громад із розвитком регіону. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. Випуск 52. С.47-55.

¹⁰ Чиж В. І., Сахно Т. А. Взаємозв'язок розвитку об'єднаних територіальних громад із розвитком регіону. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. Випуск 52. С.47-55.

регіонального, національного, міжнародного значення пов'язують територіальну громаду з: іншою громадою, державою, громадою іншої країни.

Система територіальної громади має певні властивості як штучної (оскільки утворюються згідно законодавства, визначених норм та принципів, має властивість до змін і досягнення мети) так і природної (завдяки можливості пристосуватися до змін в середовищі і продовжувати функціонувати і розвиватися) моделі. При цьому свідомо впливаючи на організаційні процеси в територіальних громадах, відбувається досягнення поставлених цілей та розвиток громади.

З погляду застосування того або іншого типу управління науковці зазначають, що територіальні громади – це певні "точки економічного зростання"¹¹ з новою якісною системою управління і механізмом використання ресурсів. Тому у межах нашого дослідження доцільно визначити та розглянути територіальні громади з позиції організаційної та економічної підсистем територіальної громади. Оскільки розвиток – це складний, слабоструктурований процес перманентних перетворень та змін наявного стану суб'єкту у досконаліший стан з кращими параметрами якісних характеристик, які виникають як накопичений результат зростання відповідних кількісних показників, то його закономірності є вельми різноманітними. На відміну від суб'єктів господарювання, територіальні громади не можуть припинити свою діяльність, може лише настати стан деградації та стагнації¹².

В організаційному контексті територіальна громада – це складна, динамічна, відкрита, структурована система. Наявність великої кількості взаємодіючих елементів в організаційній системі територіальної громади, зумовлює виникнення понять об'єкта і суб'єкта управління в громаді. Таким чином, особливого значення набуває система управління в територіальних

¹¹ Стимулювання економічного зростання на місцевому рівні : аналіт. доп. / С. О. Біла, О. В. Шевченко, М. О. Кушнір, В. І. Жук та ін. К. : НІСД, 2013. 88 с.

¹² Білоус Я.Ю. Теоретичні аспекти організаційно-економічного забезпечення розвитку територіальних громад України. *Ефективна економіка*. №3.2022. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2022/75.pdf

громадах. Відповідно, в якості суб'єкта управління виступають органи місцевого самоврядування, а всі інші підсистеми є об'єктами управлінського впливу. Головними ознаками такої організаційної системи є:

- цілісність – неможливість існування, відтворення і розвитку окремих частин поза взаємозв'язками з іншими частинами і системи в цілому;
- відкритість – неможливість існування поза взаємодією з навколишнім середовищем;
- надзвичайна складність – територіальній громаді як організаційна система складається з цілої низки інших систем різних рівнів (система управління, інституційна система, інформаційна система, система відносин в територіальних громадах тощо);
- ієрархічність – чітке розділення на вищі й нижчі рівні управління в громаді, пов'язаних взаємодією за вертикальними зв'язками;
- структурованість – складання з множини елементів та зв'язків між ними (органи управління, мешканці громади, бізнес, громадські організації, фінанси та майно)¹³.

Отже, в організаційному контексті, територіальна громада – це система, сукупність елементів якої, тісно взаємодіють між собою задля налагодження оптимального балансу співіснування і розвитку. Такий підхід до визначення поняття територіальній громаді якнайкраще відображає організаційний контекст до розуміння та визначення поняття територіальній громаді. Тобто в організаційному контексті територіальна громада – це система взаємопов'язаних, взаємодіючих та ієрархічно впорядкованих елементів¹⁴.

Досягнення цілей громади неможливе без функціонування ефективної системи управління. В територіальних громадах має існувати і функціонувати відповідним чином організована система управління. Саме по

¹³ Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: в 3 т. / за заг. ред. Г. В. Козаченко. Луганськ: "Елтон-2", 2016. Т. 1. 282 с.

¹⁴ Білоус Я.Ю. Теоретичні аспекти організаційно-економічного забезпечення розвитку територіальних громад України. *Ефективна економіка*. №3.2022. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/3_2022/75.pdf

собі поняття організаційної системи територіальної громади зустріти доволі складно, тому доцільно дослідити, що в деякому розумінні організаційна підсистема територіальної громади може бути представлена її системою управління. Модель та структура організаційної підсистеми територіальної громади формується в залежності від місцевих потреб. Організаційна підсистема територіальної громади має забезпечувати ефективне управління громадою як єдиним комплексом через відповідні структури та органи, забезпечувати оперативне ухвалення рішень та залучати спільноту (населення) до управління громадою, використовуючи сучасні інструменти місцевої демократії. Від того, як елементи організаційної підсистеми взаємопов'язані між собою, тобто від того як організована ця підсистема залежить ефективність її діяльності та якість життя мешканців громад. На формування та удосконалення організаційної підсистеми територіальної громади впливають багато чинників, різних за своєю природою. Серед головних з них – соціально-економічні (політичні, економічні та ін.) та організаційно-управлінські (що відображають особливості технічного розвитку продуктивних сил, перетворення інформації, організації управління). На формування організаційної підсистеми управління територіальної громади впливають такі чинники як характер і склад функцій управління, мета організаційної системи управління громадою, методи управління, технічна оснащеність апарату управління, специфіка регіонального розвитку¹⁵.

У той же час, в економічному контексті, мета функціонування та розвитку територіальної громади полягає у забезпеченні розвитку громади, що у свою чергу зумовлює розгляд територіальної громади як економічної системи. Оскільки "економічна система це сфера функціонування продуктивних сил і економічних відносин, взаємодія яких характеризує

¹⁵ Білоус Я.Ю. Теоретичні аспекти організаційно-економічного забезпечення розвитку територіальних громад України. *Ефективна економіка*. №3.2022. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2022/75.pdf

сукупність організаційних форм та видів господарської діяльності"¹⁶, то у ході відтворювальних процесів на регіональному рівні (виробництва, розподілу, обміну та споживання благ між учасниками цих процесів) складаються і постійно вдосконалюються різноманітні за своїм змістом соціально-економічні відносини. Останні виявляються через економічну поведінку суб'єктів господарювання. Конкретна сукупність соціально-економічних відносин, що відповідає системі продуктивних сил і взаємодіє з нею, розвивається на основі дії як об'єктивних економічних законів, так і суб'єктивних факторів, визначає сутність економічної системи суспільства¹⁷.

Від рівня економічної ефективності багато в чому залежить вирішення низки соціально-економічних завдань, таких як підвищення рівня життя населення, швидке зростання економіки, вдосконалення умов праці та відпочинку, зниження рівня інфляції¹⁸.

Викладене дало можливість науковцям визначити економічну систему територіальної громади з позиції статички як сукупність продуктивних сил та суб'єктів господарювання, а з позиції динаміки – як відтворювальні процеси на регіональному рівні, що пов'язані з розподілом, виробництвом, обміном, споживанням та розподілом доходів, поєднаних економічними відносинами з метою забезпечення економічного зростання в громаді, збільшенні надходжень до бюджету громади та в збільшенні реальних доходів на душу населення¹⁹.

¹⁶ Климко Г. Н., Нестеренко В. П., Каніщенко Л. О., Чухно А. А. Основи економічної теорії: політекономічний аспект: підруч. для студ. екон. спец. вищ. закл. осв. / ред. Г. Н. Климко, В. П. Нестеренко. 2-ге вид., перероб. і допов. К. : Вища школа. 743 с.

¹⁷ Білоус Я.Ю. Теоретичні аспекти організаційно-економічного забезпечення розвитку територіальних громад України. *Ефективна економіка*. №3.2022. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2022/75.pdf

¹⁸ Фінансово-економічний словник / укл. А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. 3-тє вид., доп. та перероб. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2011. 844 с.

¹⁹ Білоус Я.Ю. Теоретичні аспекти організаційно-економічного забезпечення розвитку територіальних громад України. *Ефективна економіка*. №3.2022. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2022/75.pdf

1.2 Суспільно-економічні відносини в територіальних громадах України

У процесі життєдіяльності територіальної громади, при здійсненні суспільної діяльності її жителів відносини відіграють важливу роль. На думку Русанівського В. М. термін відносини «вживається щодо людей, суспільства, колективу. Виступає як складова частина багатьох суспільно-економічних термінологічних сполучень з конкретизуючими їх зміст словами: аграрні, вартісні, виробничі, господарські, громадські, дипломатичні, договірні, економічні, естетичні, земельні, кредитні, майнові, матриархальні, міждержавні, міжнародні, міжнаціональні, моральні, патріархальні, політичні, правові, промислові, ринкові, родинні, сімейні, суспільні, суспільно-виробничі, суспільно-економічні, товарні, товарно-грошові, торговельні»²⁰. На думку Бобровської О. Ю. «відносини – стійкі впорядковані прямі і зворотні зв'язки, які утворюються між людьми в процесі суспільної діяльності, органами влади і керованими ними об'єктами, окремими особами, соціальними організаціями і групами та в інших випадках»²¹.

На основі проведеного узагальнення типів відносин, можна побачити, що вони існують в будь-якому напрямі діяльності та є об'єктом дослідження для різних наук: філософських, правових, економічних, соціальних, менеджерських та інших. Вони вивчаються як методологічна категорія, необхідна для розуміння як суспільних, так і природних явищ. Відносини мають певні ознаки (табл.1.1).

Варто зазначити, що трансформація соціально-економічної системи України, заснована на децентралізації влади та реформі місцевого самоврядування, поглибила необхідність удосконалення, перш за все, суспільних та економічних відносин, їх динаміку, значення і вплив на

²⁰ Енциклопедичний словник з державного управління / за ред. Ю.В.Ковбасюка та ін. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

²¹ Бобровська О. Ю., Полянська Я. В. Удосконалення організаційно-економічних відносин державної і місцевої влади як чинник розвитку територій. Державне управління та місцеве самоврядування. 2019. № 1(40). С. 118 – 129.

прогрес розвитку територіальних громад. В українському суспільстві виникли сьогодні численні гострі виклики, які пов'язані з нерівністю та відмінностями в діях економічних суб'єктів, розходженнями в економічних інтересах та недостатнім балансом між їх економічними можливостями і потребами. Все це має негативний вплив на економічний розвиток, знижуючи його швидкість і динаміку.

Таблиця 1.1 - Характеристика відносин
на рівні територіальних громад²²

Ознаки відносин	Характеристика відносин на рівні територіальних громад
1	2
Учасники	Голови територіальних громад, голови місцевих рад, депутати місцевих рад, старости громад, державні установи та організації, комунальні підприємства місцевих рад, приватні підприємства, неприбуткові громадські організації, місцеві жителі
Предмет	Економічне та соціальне благо, фінансові та природні ресурси, майнова власність та ін.
Види	Суспільні, економічні, соціальні, корпоративні, нормативно-правові, управлінсько-організаційні, культурні
Мета	Сталий економічний та соціальний розвиток територіальної громади та налагоджена система взаємодії між усіма суб'єктами діяльності
Принципи формування	Системності, цілісності, ефективності і результативності, взаємовигідного партнерства
Час	Постійні – відносини, які діють на постійній основі, систематично приносять певний результат, одиничні – які виникають час від часу, хаотично, під впливом кризових негативних обставин, для вирішення спільної гострої проблеми (криза, пандемія). Короткочасні та довготривалі

²² Полянська Я.В. Удосконалення публічного управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України: дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – ДРІДУ НАДУ, Дніпро, 2021. 237 с.

Продовження таблиці 1.1

1	2
Форми їх реалізації	Нові форми економічного впливу на розвиток: податки, ціни, оренда, муніципальні кредити, муніципальні позики, види економічної підтримки з боку держави
За характером зв'язку	Внутрішні – відносини, які стосуються рівня добробуту та взаємозв'язків всередині певної системи (громади); зовнішні – мають на увазі стійкі взаємовідносини за межами визначеної системи
За формою нормативного виразу	Закріплені у Статуті громади, положеннях про структурні підрозділи та посадові інструкції спеціалістів, Програмах та планах розвитку, інших управлінсько-стратегічних документах громади
Результат	<p>Позитивний результат – досягнення домовленостей та встановлення ефективного зв'язку між усіма учасниками процесу дозволить:</p> <ul style="list-style-type: none"> - нарощувати темпи зростання економіки певної громади; - підвищити рівень добробуту місцевих жителів та бізнес структур; - раціонально використовувати наявні природні і фінансові ресурси та нарощувати капітал великих підприємств, що прискорить темпи поповнення бюджету; - збільшити кількість дотацій та фінансових вливань в економіку громади.

У свою чергу економічні відносини служать допоміжним інструментом для створення економічного базису, сприяють розвитку галузей економіки і зміцнюють позицію органів публічного управління в економічних процесах. Вони створюють економічну основу для розвитку суспільства і забезпечують функцію ключового вектора його зміцнення. Проводячи аналіз трансформацій, які відбуваються в суспільстві, можна дійти до висновку, що незалежно від змін у технічній основі, політичному режимі або формах власності економіка та господарська система завжди зберігали своє визначальне значення як в життєдіяльності країни, так і територіальних громад.

Сьогодні економічні та суспільні відносини формують соціально-економічну основу суспільства, яка служить фундаментом для надбудівних

відносин. Економічні та суспільні відносини, які виникають у сфері суспільного життя та економічної діяльності, відображають особливості взаємодії між органами публічного управління і процесами, які вони регулюють. Вони також відображають економічні позиції владних структур, класів, соціальних організацій, інституцій та інших учасників. Суть суспільних відносин можна зрозуміти лише через аналіз економічних відносин як фундаментальних, визначальних та базових. Вони служать основою, на якій формуються надбудови - політичні, юридичні, моральні, філософські погляди, а також політичні та інші установи та організації. Тому, необхідно використовувати поняття «система суспільно-економічних відносин», що включає в себе мережу взаємозалежних і організованих зв'язків, обумовлених матеріальними умовами. Вони виникають між суб'єктами соціальної взаємодії, мають спільну об'єктивну основу у вигляді власності на засоби виробництва і впливають на суспільний та економічний розвиток відповідної системи (це може бути організація, територіальна одиниця, суспільство).

Владний компонент займає важливу роль у створенні суспільно-економічних відносин, що сприяють розвитку економіки. Тому необхідно звертати особливу увагу на значимість ролі публічного управління у цьому процесі, яке формує законодавчу та нормативну основу для створення системи суспільно-економічних відносин, встановлюючи передумови для їх виникнення, застосування та розвитку. Органи публічного управління, які є основними суб'єктами створення системи суспільно-економічних відносин, діють у межах нормативно-правової площини та інституційного контексту суспільної діяльності. Система суспільно-економічних відносин покликана узгоджувати і збалансовувати соціальні та економічні інтереси держави, муніципальних утворень, суб'єктів господарювання і населення.

Зазвичай за рівнем реалізації суспільно-економічні відносини поділяють на загальнодержавні і муніципальні. Перші відображаються в змісті законодавчих і нормативних документів, які реалізуються

стандартизованими процедурами, що мають відношення до всіх сфер діяльності. Напрями муніципального рівня формуються і відображаються в статутах громад, їх паспортах, стратегіях, програмах і планах їх соціально-економічного розвитку та інших організаційно-розпорядчих і управлінських документах. Засобами праці для побудови і реалізації системи суспільно-економічних відносин є інструментарій діяльності органів публічного управління²³.

Враховуючи принцип субсидіарності та чіткого розмежування функціональних повноважень та обов'язків, слід наголосити на тому, що кожен суб'єкт взаємодії відіграє важливу роль в діючій системі існуючих суспільно-економічних відносин. Науковцями виокремлено такі рівні формування системи суспільно-економічних відносин:

- 1) державний рівень - формування соціальних та економічних цілей і напрямів розвитку для забезпечення економічних інтересів суспільства;
- 2) регіональний рівень - формування Стратегії розвитку області з урахуванням наявних ресурсів та особливостей розвитку кожної території;
- 3) місцевий рівень - формування стратегічних планів, програм, проєктів місцевого розвитку для вирішення нагальних економічних цілей та завдань територіальної громади із залученням різних суб'єктів господарювання та врахуванням власних спеціальних²⁴.

Проведені дослідження дають можливість узагальнити, що суб'єктами суспільно-економічних відносин, які відіграють важливу роль для системи суспільно-економічних відносин у територіальних громадах є:

- органи державної влади,
- органи місцевого самоврядування,
- комунальні підприємства,
- підприємницькі структури,

²³ Полянська Я.В. Удосконалення публічного управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України: дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – ДРІДУ НАДУ, Дніпро, 2021. 237 с.

²⁴ Полянська Я.В. Удосконалення публічного управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України: дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – ДРІДУ НАДУ, Дніпро, 2021. 237 с.

- бюджетні установи,
- міжнародні організації,
- жителі громад та громадські об'єднання.

Кожен учасник системи соціально-економічних відносин робить визначений набір дій, ціль яких - досягти потрібного результату. Цей результат не лише відповідає власним потребам учасника, але також враховує потреби інших суб'єктів і в цілому задовольняє потреби суспільства. Тобто синергія спільних дій допомагає враховувати потреби кожного індивідуального суб'єкта та вирішити важливі питання відповідної територіальної громади.

1) органи державної влади - розробляють закони та нормативно-правові акти, що лягають в основу створення системи соціально-економічних взаємовідносин, встановлюють напрямок економічного розвитку для держави;

2) органи місцевого самоврядування - встановлюють відносини між усіма заінтересованими учасниками для ефективної роботи системи соціально-економічних зв'язків; визначають сферу дії соціально-економічних відносин, враховуючи власні спеціальні потреби та ресурси території; створюють нормальні умови для функціонування бізнес-структур і інвестиційних проектів, надаючи гарантії в кризових ситуаціях;

3) підприємницькі структури - співпрацюють з органами місцевого самоврядування конкретної громади, враховуючи власні потреби та інтереси, а також допомагаючи задовольнити актуальні потреби території; здійснюють створення нових інвестиційних і бізнес-проектів на території громади, використовуючи доступні ресурси цієї громади;

4) жителі громад та громадські об'єднання – шукають і залучають різні соціальні проекти та види допомог від міжнародних донорів для того, щоб вирішувати спільні проблеми територіальної громади; беруть активну участь у житті громади.

Як ми можемо побачити у процесі дослідження, величезну роль у створенні системи соціально-економічних відносин відіграє держава, яка має обов'язок мати всеосяжне і довготривале стратегічне бачення, приймати відповідний напрямок розвитку та стратегічні рішення, враховуючи всі можливі наслідки. На систему соціально-економічних відносин впливає багато факторів чи чинників. Аналізуючи фактори системи соціально-економічних відносин, а також досліджуючи їх природу, форми прояву та результати діяльності, ми можемо визначити це поняття на рівні місцевого самоврядування в рамках територіальних громад: це система суспільно-економічних відносин в межах територіальних громад.

Отже, суспільно-економічні відносини в територіальних громадах – це система, що складається з взаємопов'язаних елементів, компонентів та форм реалізації економічного співробітництва між органами публічного управління в територіальних громадах, громадськими організаціями, підприємствами, представниками бізнесу та громадянами громади з метою забезпечення сталого розвитку території та гармонійного і своєчасного задоволення суспільних потреб. Ця взаємодія має на меті досягнення визначених економічних цілей і завдань, результати яких спрямовані на створення економічної бази для розвитку та формування економічної системи в суспільстві. Ці елементи слід розглядати як основний субстанційний і нормативно-правовий аспект, який забезпечує врівноваженість економічних інтересів держави, муніципалітетів, суб'єктів господарювання та населення. Вони створюють умови для формування механізмів регулювання економічного розвитку і стають цільовим напрямком та методологічною базою виконання економічних завдань на рівні територіальних громад. У цьому контексті важливою постає гармонізація суспільно-економічних відносин, яка є головною детермінантою стійкості процесів їх економічного розвитку.

Для того, щоб знайти оптимальний метод функціонування системи суспільно-економічних відносин і створити умови для її ефективного

застосування доцільно детальніше розглянути види, сфери взаємодії, причини, результати існування суспільно-економічних відносин.

В науковому доробку вчених²⁵ для вирішення цього питання пропонується спочатку використати логічну модель визначення етапів побудови процесів розвитку і реалізації системи суспільно-економічних відносин (рис.1.1).

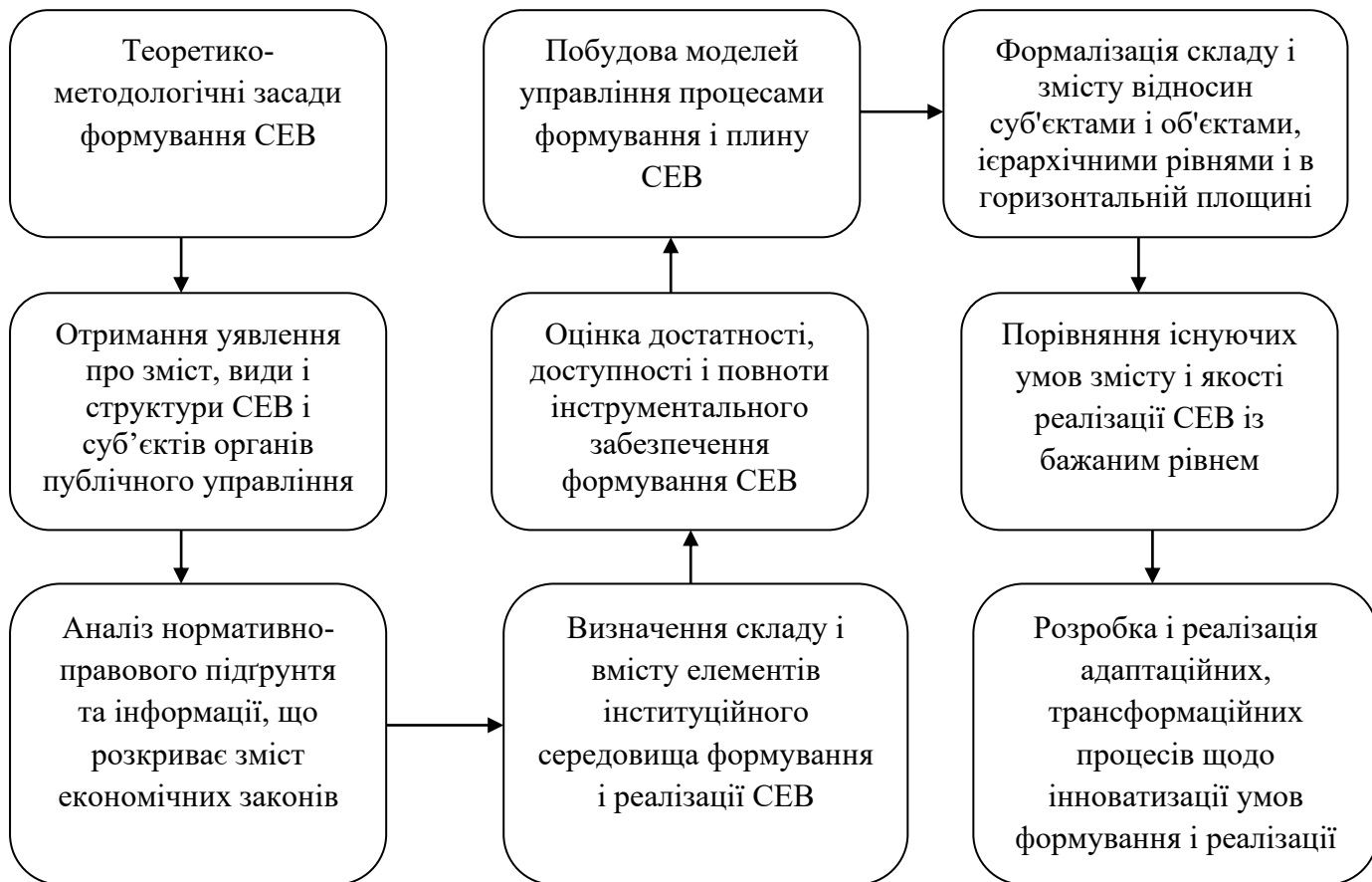


Рис.1.1 - Етапи і зміст формування і розвитку системи суспільно-економічних відносин

Регулювання суспільно-економічних відносин досягається через правильне планування та організацію процесів їх формування. Формуванням цієї системи соціально-економічних відносин можуть займатися юридичні особи публічного права, такі як освітні установи (для прикладу заклади

²⁵ Полянська Я.В. Удосконалення публічного управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України: дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – ДРІДУ НАДУ, Дніпро, 2021. 237 с.

вищої освіти) або науково-аналітичні центри, вони повинні мати відповідну матеріально-технічну базу та команду з компетенціями та навичками, які потрібні для виконання поставлених задач. Замовниками формування такої системи відносин є виконавчі органи державної влади. Споживачами є органи публічного управління та інші суб'єкти, які діють у певній територіальній громаді.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ УКРАЇНИ

2.1 Основні засади публічного управління системою суспільно-економічних відносин у територіальних громадах

Важливим кроком у процесі створення і функціонування системи суспільно-економічних відносин є аналіз українського законодавства. Розглянемо основні нормативно-правові акти цієї сфери.

1) Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає два напрями: відносини з підприємствами, установами та організаціями, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад (ст. 17), такі відносини будуються на засадах підпорядкованості, підзвітності та підконтрольності органів місцевого самоврядування; відносини з підприємствами, установами та організаціями, що не перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад (ст. 18), ці відносини будуються на договірній і податковій основі та на засадах підконтрольності в межах повноважень, наданих органам місцевого самоврядування законом²⁶;

2) Закон України «Про місцеві державні адміністрації» відзначає відносини місцевих державних адміністрацій з президентом України, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та організаціями²⁷;

3) Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» визначає, що відносини спрямовуються на вдосконалення адміністративної і господарської діяльності, передбачають

²⁶ Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>

²⁷ Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9.04.1999 р. № 586-XIV. Дата оновлення: 06.12.2020. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/586-14>

визначення і аналіз проблем, їх опис, механізми і заходи, відстеження результативності здійснення відносин та ін.²⁸.

Слід зазначити, що відносини між органами публічного управління під час виконання своїх функцій виконуються відповідно до положень про структурні підрозділи та посадові інструкції виконавців.

Процеси формування і підпорядкування суспільно-економічних відносин на різних рівнях публічного управління можна представити так²⁹:

1) Державний рівень - створення умов для формування суспільно-економічних відносин з урахуванням вектору економічної спрямованості та пріоритетності сфер розвитку держави;

2) Регіональний рівень - функціонування суспільно-економічних відносин, налагодження діалогу між усіма сторонами процесу, направленою на підвищення темпів економічного розвитку території регіонів;

3) Місцевий рівень - функціонування суспільно-економічних відносин як стійкого інструменту сталого розвитку території³⁰.

Кожен рівень публічного управління базується на певних принципах формування суспільно-економічних відносин:

державний рівень: народовладдя; економічна багатоманітність; непорушність права приватної власності; свобода підприємницької діяльності; єдність та прозорість економічного простору; унітарність, забезпечення просторової економічної цілісності України; законність, відповідність Конституції та законам України;

регіональний рівень: співробітництво та партнерство; паритетність, забезпечення рівних можливостей доступу об'єктів регіональної політики до ресурсів фінансової підтримки регіонального розвитку; відкритість, забезпечення вільного доступу до інформації, що визначає регіональну

²⁸ Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 вересня 2003 р. № 1160-IV. Дата оновлення: 01.07.2020. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>

²⁹ Ткаченко. Ю.В. Конституційні засади економічної системи України. Форум права. 2014. № 2. С. 428 – 431. URL : file:///C:/Users/hp/Downloads/FP_index.htm_2014_2_75.pdf

³⁰ Полянська Я. В. Аналіз стану і процесів формування економічних відносин місцевої влади та територіальних громад. *Evropský politický a právní diskurz* Європейський політико-правовий дискурс : міжнародний науковотеоретичний журнал. 2020. Т. 7. № 6. С. 196 – 203.

політику; субсидіарність, передача владних повноважень на найнижчий рівень управління для найбільш ефективної реалізації; взаємоузгодженість довгострокових стратегій, планів, програм розвитку на регіональному рівні; об'єктивність, розроблення всіх документів, що визначають регіональну політику на основі реальних показників, яких реально досягти та можливо оцінити; сталий розвиток, підвищення рівня подолання несприятливих соціальних, економічних і екологічних ризиків та тенденцій, із спроможністю забезпечувати збалансований розвиток, саморегулювання, самовдосконалення із максимальним використанням внутрішніх, а також зовнішніх позикових ресурсів для задоволення потреб населення регіону;

місцевий рівень (територіальні громади): системність, формування такого організаційно-економічного механізму, який забезпечуватиме ефективний взаємозв'язок та реалізацію ефективних рішень; цілісність, забезпечення єдності та ефективної злагодженої співпраці між усіма учасниками системи суспільно-економічних відносин; адаптивність, відповідність механізму суспільно-економічних відносин мінливому зовнішньому та внутрішньому економічному середовищу, та здатність зберегти динаміку сталого розвитку на довгостроковий період; економічність та ефективність, витрати на формування суспільно-економічних відносин забезпечуватимуть їх ефективне функціонування і принесуть певний прибуток (соціальне та економічне благо), та відповідатимуть фінансовим можливостям та ресурсам територіальної громади; комплексність, системність та гнучкість при формуванні суспільно-економічних відносин та прийнятті управлінських рішень стратегічного спрямування; принцип постійного удосконалення суспільно-економічних відносин³¹.

На муніципальному рівні суспільно-економічні відносини та їх напрями відображаються в статутах територіальних громад, паспортах,

³¹ Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 р. № 996. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/243788058>

стратегіях розвитку, програмах соціально-економічного розвитку, планах дій та інших організаційно-управлінських документах. Саме тому важливим та необхідним кроком до формування і розвитку системи суспільно-економічних відносин є проведення систематичного перегляду та аналізу місцевих політик, стратегій, програм і планів соціально-економічного розвитку на предмет якості і ідентичності змісту їх діяльності. Це дозволить вирішити проблеми узгодження економічних цілей і заходів діяльності, удосконалення, уточнення критеріїв та показників очікуваних результатів діяльності, збалансувати дії на різних рівнях влади і отримати бажані економічні результати³².

Процес перенесення соціально-економічних відносин з вищого рівня управління до базового рівня відображається в деяких нормативно-правових актах. Його формування та розвиток, що відображає умови взаємозалежності, перехід та уточнення кожного окремого виду можна представити так:

- 1) Суспільно-економічні відносини органів публічного управління в законодавчих нормативно-правових документах;
- 2) Суспільно-економічні відносини територіальних громад у Статутах;
- 3) Суспільно-економічні відносини територіальних громад у Паспортах та їх різновидах;
- 4) Суспільно-економічні відносини територіальних громад в економічній політиці;
- 5) Суспільно-економічні відносини територіальних громад у планах розвитку;
- 6) Суспільно-економічні відносини територіальних громад під час реалізації завдань для досягнення поставлених цілей;
- 7) Суспільно-економічні відносини територіальних громад у процесах життєдіяльності;

³² Полянська Я.В. Удосконалення публічного управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України: дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – ДРІДУ НАДУ, Дніпро, 2021. 237 с.

8) Суспільно-економічні відносини при формуванні договорів про співпрацю;

9) Суспільно-економічні відносини в муніципальних корпораціях³³.

Процес формування системи суспільно-економічних відносин відбувається в певній послідовності, має свої особливості, правила і принципи, чіткий перелік суб'єктів та форми вираження та передбачувані результати (рис.2.1, додаток А).

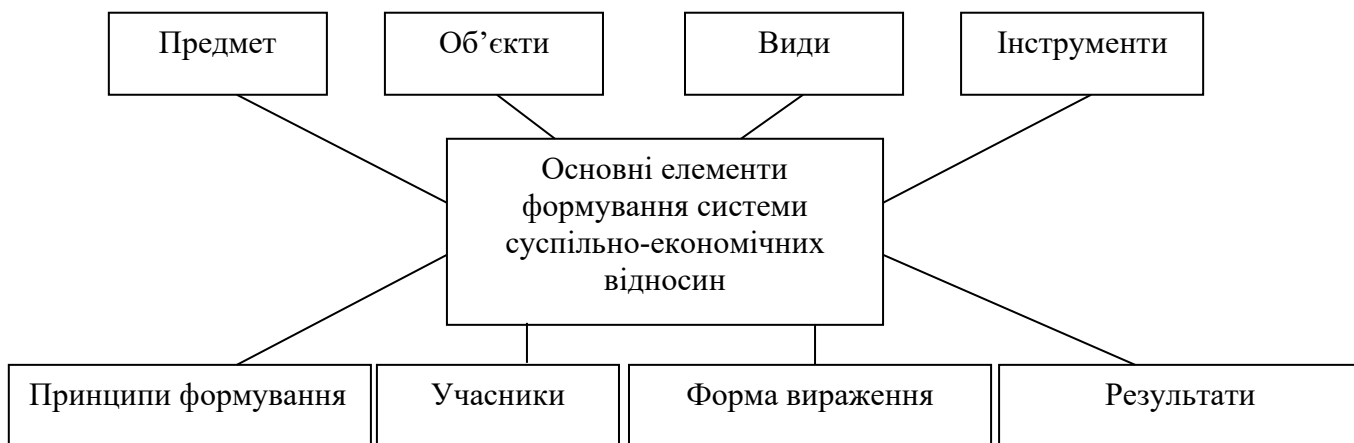


Рис.2.1 - Основні елементи формування системи суспільно-економічних відносин

Згідно Господарського кодексу України держава створює певні умови для формування системи суспільно-економічних відносин та може контролювати і координувати діяльність економічних суб'єктів шляхом: державного замовлення; ліцензування, патентування та квотування; технічного регулювання; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій³⁴.

Це фактично основні державні інструменти, які здійснюють вплив на економічну діяльність усіх економічних суб'єктів, на формування

³³ Бобровська О. Ю., Полянська Я. В. Теоретико-методичний і практичний підхід до налагодження ефективних економічних відносин в територіальних громадах. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2018. № 2 (20). URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-02\(20\)/index.html](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-02(20)/index.html)

³⁴ Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 16.10.2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

специфічних умов для функціонування суспільно-економічних відносин на місцевому рівні. Слід наголосити на тому, що розумно структуровані, прозорі та ефективні соціально-економічні відносини суттєво впливають на економічні показники розвитку території, сприяють зниженню тіньової економіки, активізують діяльність бізнес-структур і залучення громадян до участі в житті своєї громади. Вони також стають потужним інструментом для вирішення соціальних проблем, які наразі існують у громадах країни.

Враховуючи значний вплив системи соціально-економічних відносин на стабільний розвиток як конкретної громади, так і країни в цілому, аналіз законодавства вказує на необхідність використання соціально-економічних відносин як інструменту управління для органів публічного управління, а також робить акцент на внесенні відповідних змін до таких нормативних документів: Законів України «Про місцеве самоврядування» та «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», Господарського кодексу України. Важливо не тільки прописати відповідне визначення поняття «суспільно-економічних відносин», але й чітко прописати коло учасників та суб'єктів, механізм встановлення відносин від початкового етапу до етапу реалізації, а також встановити перелік обов'язків та зони відповідальності кожної сторони на різних рівнях управління. Потрібно доповнити існуючі закони видами соціально-економічних відносин і характеристикою їх змісту у контексті вирішення організаційно-управлінських завдань та завдань органів публічного управління щодо приведення до відповідності положення про структурні підрозділи та посадові обов'язки виконавців на різних рівнях управління.

Крім цього, для формування системи суспільно-економічних відносин на рівні територіальних громад слід привести у відповідність законодавчо-нормативні документи на цьому рівні, та, в подальшому, слідкувати за їх вчасним оновленням та актуалізацією. Усі документи, які регламентують організаційно-управлінську і соціально-економічну діяльність громад, повинні бути унормованими за певними конкретно визначеними критеріями,

взаємопов'язаними і взаємодоповнюваними, та розробленими в організаційно-практичному та змістовному аспектах. Важливою умовою є також визначення опорних завдань щодо організації їх детальної розробки, здійснення контролю якості і встановлення відповідальності за їх дотримання всіма учасниками і виконавцями економічних дій³⁵.

Чітке визначення, створення та збалансування соціально-економічних відносин необхідно проводити одночасно на різних рівнях управління. Це буде сприяти продуктивній співпраці, розумному розподілу влади та створенню ефективного мережевого середовища, економічної взаємодії для досягнення спільних інтересів уряду, суспільства та економічних суб'єктів.

Органи публічного управління виступають ключовими суб'єктами, що сприяють прогресивним змінам у суспільстві. Вони мають повноваження та ресурси, необхідні для впровадження стратегічних та оперативних заходів, спрямованих на соціально-економічний розвиток. Також важливу функцію в забезпеченні соціально-економічного розвитку відіграють місцеві державні адміністрації (їх повноваження закріплені Законом України «Про місцеві державні адміністрації»). Крім цього Кабінет Міністрів України може передавати місцевим державним адміністраціям окремі повноваження органів виконавчої влади вищого рівня. Ці обидва інститути мають спільну стратегічну мету, а саме сприяти розвитку територій.

Доцільно на практиці аналіз змісту та видів суспільно-економічних відносин робити на прикладі дослідження реалізації своїх функцій ОДА та виконавчими ОМС. Для цього варто проаналізувати відповідні положення про департаменти і підрозділи державних і місцевих органів влади. Дослідивши повноваження місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування (табл. 2.1) можна визначити, що у складі функцій обидвох інституцій не має інформації про формування системи суспільно-економічних відносин, їх різновиди, форми реалізації; а повноваження, у

³⁵ Полянська Я.В. Удосконалення публічного управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України: дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – ДРІДУ НАДУ, Дніпро, 2021. 237 с.

свою чергу, складаються з описових характеристик роботи без аналізу здійснення і розробки заходів при виявленні якихось відхилень чи відслідковування за їх відновленням. Тому важливо мати на увазі, що зміст низки функції ОДА та виконавчих ОМС повинен містити конкретні економічні спільні дії, а не лише загальний опис діяльності.

Таблиця 2.1 - Функції органів публічного управління щодо розвитку системи суспільно-економічних відносин в територіальних громадах^{36 37}

ОДА	ОМС
1	2
Розробка проєктів програм соціально-економічного розвитку на регіональному рівні	Підготовка програм і проєктів місцевого розвитку, цільових програм з інших питань самоврядування, подання їх на затвердження ради, організація їх виконання
Забезпечення ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів	Забезпечення збалансованого економічного та соціального розвитку відповідної території, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів
Складення необхідних для управління соціально-економічним розвитком відповідної території балансів трудових, матеріально-фінансових та інших ресурсів, місцевих будівельних матеріалів, палива	Подання до районних, обласних рад реальних показників та внесення пропозицій до програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно районів і областей, а також до планів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих на відповідній території, з питань, пов'язаних із соціально-економічним та культурним розвитком території, задоволенням потреб населення
Визначення необхідного рівня обслуговування населення відповідно до нормативів мінімальних соціальних потреб	Забезпечення складання балансів фінансових, трудових ресурсів, грошових доходів і видатків, необхідних для управління соціально-економічним і культурним розвитком відповідної території, а також визначення потреби в місцевих будівельних матеріалах, паливі
Внесення за погодженням з відповідними ОМС пропозицій про створення спеціальних (вільних) економічних зон, зміну статусу та території цих зон	Розгляд проєктів планів підприємств і організацій, які належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, внесення до них зауважень і пропозицій, здійснення контролю за їх виконанням

³⁶ Про органи самоорганізації населення : Закон України від 11.07.2001 р. № 2625-III. Дата оновлення: 01.01.2020. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>

³⁷ Про місцеве самоврядування : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. Дата оновлення: 16.07.2020. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>

Продовження таблиці 2.1

1	2
Розгляд та прийняття рішень за пропозиціями ОМС щодо проєктів планів та заходів підприємств, установ, організацій, розташованих на відповідній території	Попередній розгляд планів використання природних ресурсів місцевого значення на відповідній території, пропозицій щодо розміщення, спеціалізації та розвитку підприємств і організацій незалежно від форм власності, внесення в разі потреби до відповідних органів виконавчої влади пропозицій з цих питань
Розробка пропозицій щодо фінансово-економічного обґрунтування обсягів продукції, що підлягає продажу для державних потреб за рахунок державного бюджету	Залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності до участі в комплексному соціально-економічному розвитку сіл, селищ, міст, координація цієї роботи на відповідній території
Розробка та внесення пропозицій до проєктів державних програм соціального та економічного розвитку України, а також довгострокових прогнозів та проєктів індикативних планів розвитку відповідних галузей народного господарства, їх фінансово-економічного забезпечення	Розміщення на договірних засадах замовлень на виробництво продукції, виконання робіт (послуг), необхідних для територіальної громади, на підприємствах, в установах та організаціях
На пропозицію ОМС формування обсягів продукції, що надається для місцевих потреб за рахунок коштів бюджетів місцевого самоврядування та інших джерел фінансування	
Подання раді висновків щодо доцільності розміщення на відповідній території нових підприємств та інших об'єктів незалежно від форм власності	

Як бачимо з таблиці, ці функції, які є однаковими та пересікаються, не відображають спільних партнерських чи соціально-економічних взаємовідносин; також не існує переліку соціально-економічних відносин, за результати яких відповідальний конкретний орган державного управління; крім того, прямі та зворотні зв'язки не встановлено, незважаючи на те, що обидва інститути прагнуть до однакових цілей у сфері соціально-економічного розвитку конкретної територіальної одиниці. Ця ситуація породжує ряд проблем та несумісностей, не сприяє підвищенню продуктивності та використанню ефективного механізму для створення

системи соціально-економічних взаємовідносин між економічними суб'єктами на державному та локальному рівнях.

Виконання місцевими державними адміністраціями окремих функцій місцевого самоврядування, при тому, що ці інститути мають відмінну природу (державну та самоврядну), зумовлює виникнення таких негативних наслідків: фактичне пряме втручання державної виконавчої влади у справи територіальних громад всупереч деяким міжнародним нормативно-правовим актам; конфліктогенність бюджетного процесу на рівні областей та районів; протистояння між обласними (районними) радами та обласними (районними) державними адміністраціями з приводу делегованих повноважень; недосконалість системи стримувань і противаги у взаємодії між місцевими державними адміністраціями та місцевими радами; відсутність законодавчо закріпленої процедури делегування повноважень та чітко визначених механізмів відмови місцевих рад від виконання делегованих повноважень, зокрема у разі які незабезпеченості належними ресурсами³⁸.

Аналізуючи всі проблеми та конфлікти, які pojawiaються в організації системи соціально-економічних відносин між структурними підрозділами на регіональному рівні, можна прийти до висновку, що організація взаємодії в процесах спільної праці в рамках всієї системи публічного управління та адміністрування дозволяє мінімізувати ці проблеми та конфлікти у зародку. Науковцями розроблено схему комплексного процесу публічного управління, який представляє собою ряд послідовних етапів, які пов'язані між собою різними видами відносин та мають спільні цілі і суміщені завдання (табл.2.2).

Незалежно від інтегрованого характеру процесу, на кожному рівні є окремі виконавці, які несуть відповідальність за його реалізацію. Це включає органи публічного управління та їх виконавчі структури тому що вони відіграють основну роль та мають найширше коло повноважень щодо впровадження цього процесу.

³⁸ Напрями вдосконалення системи публічної адміністрації в частині розподілу функцій між органами державної влади та органами місцевого самоврядування : аналітична записка. URL : <http://old2.niss.gov.ua/articles/623/>

Таблиця 2.2 - Етапи формування системи публічного управління
суспільно-економічними відносинами³⁹

Етап	Зміст етапу
Владний	Органи державної, обласної, районної і місцевої влади та їх виконавчі структури
Законодавчо-інституційний	Виокремлення інституцій забезпечення реалізації положень Конституції України, законодавчих та нормативно-правових актів щодо впровадження і реалізації функцій управління відповідними
Діяльнісно-управлінський	Конкретизація і систематизація напрямів, змісту і видів управлінської діяльності, спрямованих на реалізацію забезпечення життєзабезпечення і розвитку процесів
Організаційно-забезпечувальний, проєктно-конструктивний	Формування, організація, упорядкування і розмежування структур управлінської і господарської діяльності за організаційними формами, структурами, схемами та іншими конструктами між
Змістовно-технологічний, інформаційно-комунікативний	Визначення і конкретизація видів суспільно-економічних відносин, комунікативні технології їх здійснення
Моніторинг і контроль за управлінською діяльністю	Проектування і запровадження механізмів і технологій здійснення загальноконструктивних функцій (планування, організації, координації, контролю, регулювання, мотивації) діяльності в окремих галузях і об'єктах господарювання
Визначення і обґрунтування критеріїв і показників результатів плину процесів системного управління діяльністю	Аналіз критеріїв і показників якості, ефективності і результативності управлінських процесів і робіт, здійснюваних за встановленим періодом часу і взаємоузгодженим на вході і виході
Статистично-інформаційна звітність досягнутих результатів діяльності	Налагодження системи обліку і моніторингу плину процесів і оцінювання їх результатів, розробка заходів з підтримки належного стану

Враховуючи існуючі переваги, основне завдання органів публічного управління в територіальних громадах полягає в моніторингу наявності системних заходів на локальному рівні, їх координації, а також методичного та організаційного вдосконалення соціально-економічних відносин відповідно до реальних можливостей та потреб місцевої громади.

Для вдосконалення системи соціально-економічних відносин в публічному управлінні на різних рівнях управління необхідно чітко розуміти мету, зміст, ключові характеристики, напрямки розвитку та учасників цього

³⁹ Бобровська О. Ю., Полянська Я. В. Удосконалення організаційно-економічних відносин державної і місцевої влади як чинник розвитку територій. Державне управління та місцеве самоврядування. 2019. № 1(40). С. 118 – 129.

процесу. Також в даний час органам публічного управління варто більше зосередитися на питаннях формування економічно незалежних територіальних громад; підтримці їх економічного розвитку через збільшення кількості спільних економічних благ завдяки тісній взаємодії з органами публічного управління; активної участі в економічній діяльності, що об'єднує економічні можливості місцевих бюджетів і власні економічні можливості підприємств різних типів і організаційних форм.

2.2 Формування та реалізація публічного управління суспільно-економічними відносинами у територіальних громадах Івано-Франківської області

Суспільно-економічні відносини починають формуватися на вищому (державному) рівні і пронизуючи чи перетинаючи усі проміжні рівні доходять до нижчих (базових) рівнів. Слід наголосити на тому, що базові рівні мають і свої власні, незалежні від держави, суспільно-економічні відносини. І, звичайно, цей процес має і зворотній рух - вони знову підіймаються, таким чином забезпечуючи зворотній зв'язок. Завдяки реалізації реформи децентралізації територіальні громади (базовий рівень) отримали більше прав та повноважень, що спричинило збільшення кількості учасників суспільно-економічних відносин на рівні територіальних громад, тому аналіз суспільно-економічних відносин варто розпочинати з верхнього рівня. Для аналізу об'єкти – це органи публічного управління і економічні суб'єкти, яким держава делегувала право їх будувати, організовувати і контролювати, а сама діяльність стосовно реалізації суспільно-економічних відносин здійснюється самими органами публічного управління.

Дослідимо особливості суспільно-економічних відносин на державному, регіональному і місцевому рівнях. Для цього проаналізуємо відповідні Стратегії розвитку. Стратегія розвитку (держави, області чи територіальної громади) є важливим нормативним документом, який базується на підсумкових результатах аналізу стану розвитку кожної окремої

галузі відповідно держави, області чи територіальної громади, ілюструє стратегічне бачення розвитку держави, області чи територіальної громади, операційні цілі та завдання, а також охоплює систему моніторингу ефективності результатів. Види стратегій наведено в таблиці 2.3.

Отже, формулювання вектору економічного розвитку здійснюється зверху – вниз, при цьому враховуються потреби, спроможність та особливості кожної території. Також варто наголосити на тому, що національна система стратегічного планування має базуватися на узгодженій системі координації процесів стратегічного планування на центральному, регіональному та місцевому рівні.

Таблиця 2.3 - Види стратегій розвитку

Види стратегії	Зміст
Національна стратегія	визначає мету, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори національні економічні цілі сталого розвитку всієї держави
Стратегія розвитку області	формулює власні стратегічні сценарії та бачення розвитку певної області (регіону) відповідно до визначених пріоритетів держави
Стратегія розвитку певної територіальної громади	формує напрями економічної діяльності вже з урахування узгодження з державною та регіональною стратегією розвитку та місцевими програмами

Проект Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 року був обговорений з червня до грудня 2016 року на регіональних та національних консультаціях, у яких взяли участь представники органів державної влади та місцевого самоврядування всіх областей України, депутати різних рівнів, науковці та освітяни, представники інститутів громадянського суспільства, професійних об'єднань, бізнесу, ЗМІ, експерти міжнародних організацій. Стратегія спрямована на досягнення визначеної мети розвитку, а інструментом її впровадження є Національний план дій (дорожня карта)

переходу України до сталого розвитку, який буде ухвалено після затвердження Стратегії. Стратегія встановлює цілісну систему стратегічних та операційних цілей переходу до інтегрованого економічного, соціального та екологічного розвитку країни до 2030 року. Вона також визначає інституційні засади впровадження Стратегії, напрями міжгалузевої та міжсекторальної взаємодії, основні рушійні сили та інструменти її реалізації. Цільові показники зазначено для трьох етапів реалізації Стратегії: 2017–2020 рр., 2021–2025 рр., 2026–2030 рр.⁴⁰.

Національні цілі сталого розвитку базуються на 17 глобальних Цілях сталого розвитку:

Стратегічна ціль 1. Сприяння інклюзивному збалансованому низьковуглецевому економічному зростанню та життєстійкій інфраструктурі;

Стратегічна ціль 2. Забезпечення сталого галузевого та регіонального розвитку;

Стратегічна ціль 3. Подолання бідності та скорочення нерівності, зокрема гендерної;

Стратегічна ціль 4. Забезпечення охорони громадського здоров'я, благополуччя та якісної освіти в безпечних і життєстійких населених пунктах;

Стратегічна ціль 5. Забезпечення переходу до моделей збалансованого споживання і виробництва, збалансованого управління природними ресурсами та зміцнення заходів реагування на зміну клімату;

Стратегічна ціль 6. Збереження наземних і морських екосистем та сприяння збалансованому використанню їхніх ресурсів;

Стратегічна ціль 7. Забезпечення безпеки та доступу до правосуддя, створення підзвітних та інклюзивних інституцій⁴¹.

⁴⁰ Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року. URL: <https://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/Strategiya-stalogo-rozvytku-Ukrayiny-do-2030-roku.pdf>

⁴¹ Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року. URL: <https://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/Strategiya-stalogo-rozvytku-Ukrayiny-do-2030-roku.pdf>

Основними механізмами, які забезпечують реалізацію Стратегії є: нормативно-правові, фінансові, економічні, інформаційно-комунікаційні, освітні та просвітницькі та інші. При цьому слід наголосити на тому, що взаємодія усіх зацікавлених сторін визнана ключовим інструментом реалізації Стратегії.

Суб'єктами реалізації цілей сталого розвитку, та, як наслідок, відповідальними за реалізацію відповідних видів відносин, визначені не тільки центральні органи виконавчої влади і місцеві державні адміністрації, а й органи місцевого самоврядування, представники бізнес структур та громадські неурядові організації. Це дозволить підійти більш комплексно та всебічно до вирішення нагальних проблем певних територій та країни в цілому⁴².

Для дослідження стану реалізації системи суспільно-економічних відносин у територіальних громадах України нами обрана Івано-Франківська область. Вивчення відносин між органами публічного управління в Івано-Франківській області розпочнемо з визначення економічних цілей та завдань економічного розвитку області та спробуємо їх розмежувати відповідно до структурних рівнів влади (табл.2.4, табл.2.5). Економічні цілі та завдання були сформовані на основі Стратегії розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки.

Розроблена Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки відповідає принципам, пріоритетам, стратегічним цілям та завданням Державної регіональної політики України та процесам державного стратегічного планування розвитку окремих секторів економіки країни та її регіонів, що враховує потреби їх розвитку і необхідність підвищення конкурентоспроможності.

⁴² Полянська Я.В. Удосконалення публічного управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України: дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – ДРІДУ НАДУ, Дніпро, 2021. 237 с.

Таблиця 2.4 - Економічні цілі і завдання економічного розвитку області⁴³

Документ	Механізм реалізації	Економічні цілі	Завдання
Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки	- державно-приватного партнерства, - кооперації, - кластеризації, - стимулювання підприємницької активності, - міжрегіонального співробітництва, - комунікації держави, бізнесу та громад	<i>Конкурентоспроможна економіка на засадах смарт-спеціалізації:</i> 1) Стимулювання розвитку інноваційних видів економічної діяльності, залучення інвестицій. 2) Енергетична самодостатність. 3) Розвиток туристично-рекреаційної сфери. 4) Стимулювання економічного розвитку громад, сільських та гірських територій. <i>Розвиток інфраструктури області:</i> 1) Розвиток дорожньо-транспортної, логістичної, прикордонної інфраструктури. 2) Розвиток інфраструктури територіальних громад.	Розвиток інноваційної складової видів економічної діяльності зі значним потенціалом. Підготовка та супровід інвестиційних проектів. Підвищення інвестиційної привабливості та міжнародна промоція регіону. Розвиток малого і середнього підприємництва в т.ч. ініціатив людей з інвалідністю та молоді. Розвиток альтернативної енергетики. Формування енергоефективного суспільства. Розвиток туристичної інфраструктури та навігації. Збереження та управління природною та культурною спадщиною. Створення нових та підтримка існуючих туристичних продуктів і атракцій у т.ч. на гірських територіях, їх доступність для людей з інвалідністю. Маркетинг туристичного потенціалу Івано-Франківської області. Розвиток фермерських господарств та сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, виробництва органічної сільськогосподарської продукції. Розвиток та технологічне переоснащення підприємств

⁴³ Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки. URL: <https://www.if.gov.ua/storage/app/sites/24/documentu-2021/10-06-2021-strategiya-rozvitku-ivano-frankivskoi-oblasti-na-2021-2027-roki.pdf>

		<p>сільського господарського виробництва, створення інфраструктури для зберігання, сортування та переробки сільгосппродукції.</p> <p>Покращення інструментів просторового планування.</p> <p>Підвищення фінансової спроможності громад в т.ч. через розвиток малого бізнесу.</p> <p>Будівництво, реконструкція, капітальний ремонт мостів і автомобільних доріг загального користування державного та місцевого значення.</p> <p>Розвиток транспортно-логістичної прикордонної інфраструктури, модернізація Міжнародного аеропорту «Івано-Франківськ».</p> <p>Безпека транспортної інфраструктури.</p> <p>Забезпечення якісними адміністративними послугами в об'єднаних територіальних громадах в т.ч. для людей з інвалідністю.</p> <p>Покращення житлово-комунальної інфраструктури.</p> <p>Розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури громад.</p>
--	--	--

Враховуючи те, що Україна приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку та здійснила адаптацію Цілей Сталого Розвитку, у контексті даного дослідження важливо визначити рівень взаємозв'язку між цілями Стратегії розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки та сімнадцятьма Цілями Сталого Розвитку.

Таблиця 2.5 - Зв'язок Цілей Сталого Розвитку та цілей Стратегії розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки⁴⁴

Цілі Сталого Розвитку: Україна	Цілі Стратегії розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки		
	Ціль 1. Конкуренто-спроможна економіка на засадах смартспеціалізації	Ціль 2. Розвиток інфраструктури області	Ціль 3. Створення комфортних та безпечних умов проживання на території області
1	2	3	4
Ціль 1. Подолання бідності	++	++	++
Ціль 2. Подолання голоду, розвиток сільськ.господарства	++	+	+
Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя	+	+	++
Ціль 4. Якісна освіта	+	+	++
Ціль 5. Гендерна рівність		+	+
Ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови	+	++	++
Ціль 7. Доступна та чиста енергія	++	+	+
Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання	++	++	+
Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура	++	++	+
Ціль 10. Скорочення нерівності	+	++	++
Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад	+	++	++
Ціль 12. Відповідальне споживання та виробництво	++	+	++
Ціль 13. Пом'якшення наслідків зміни клімату	+		+
Ціль 14. Збереження морських ресурсів			
Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші	+		+
Ціль 16. Мир, справедливість та сильні інститути		++	+
Ціль 17. Партнерство заради сталого розвитку	++	++	++

(«++») - сильний зв'язок, «+» - опосередкований зв'язок)

Крім цього, ми проаналізували Стратегію розвитку Ворохтянської територіальної громади на 2022 – 2027 рр. та Стратегію розвитку

⁴⁴ Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки. URL: <https://www.if.gov.ua/storage/app/sites/24/documentu-2021/10-06-2021-strategiya-rozvitku-ivano-frankivskoi-oblasti-na-2021-2027-roki.pdf>

Печеніжинської об'єднаної територіальної громади на 2018-2026 рр. (табл.2.6).

Таблиця 2.6 - Економічні стратегічні і операційні цілі економічного розвитку Ворохтянської та Печеніжинської територіальних громад^{45 46}

Документ	Економічні стратегічні цілі	Операційні цілі
1	2	3
Стратегія розвитку розвитку Печеніжинської об'єднаної територіальної громади на 2018-2026 рр.	1. Розширити економічну базу об'єднаної громади 2. Підвищити якість середовища проживання в громаді	1.1. Покращення умов для розвитку малого та середнього підприємництва з використанням місцевих ресурсів 1.2. Формування комплексу маркетингу об'єднаної громади як інвестиційнопривабливої території 1.3. Підвищення ефективності використання туристично-рекреаційних можливостей території
	2. Підвищити якість середовища проживання в громаді	2.1. Розвиток місцевої дорожньої інфраструктури 2.2. Впорядкування/ розширення публічного простору 2.3. Покращення технічного стану громадських будівель
Стратегія розвитку Ворохтянської територіальної громади на 2022 – 2027 рр.	1. Розвиток туристично-рекреаційної сфери	1.1 Розвиток туристичної інфраструктури 1.2 Брендінг, промоція, просування ідентичності громади
	2. Освіта та підприємництво	2.1 Розвиток та підтримка підприємницьких ініціатив 2.2 Економічна освіта та грамотність
	3. Створення комфортних та безпечних умов для мешканців та туристів громади	3.1 Належна інфраструктура та ефективні мережі 3.2 Покращення містобудівних та інвестиційних умов розвитку

Стратегія розвитку Печеніжинської об'єднаної громади розроблена на основі положень Конституції України, Законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», нормативно-правових актів Президента України та Кабінету Міністрів України. Завдання,

⁴⁵ Стратегія розвитку Печеніжинської об'єднаної територіальної громади на 2018-2026 рр. URL: <https://pnotg.gov.ua/storage/documents/documents/30b73d2e45cb9c2eeae81722674e14ca.pdf>

⁴⁶ Стратегія розвитку Ворохтянської територіальної громади на 2022 – 2027 рр. URL: <https://vorokhtianskara.gov.ua/wp-content/uploads/2022/01/proyekt-strategiyi-rozvytku.pdf>

передбачені в операційних цілях стратегії, скеровані на досягнення Цілей Сталого Розвитку.

Таблиця 2.7 - Зв'язок цілей Стратегії сталого розвитку і цілей Стратегії розвитку Печеніжинської ОТГ⁴⁷

Цілі Сталого Розвитку: Україна	Цілі Стратегії розвитку Печеніжинської ОТГ			
	Стратегічна ціль 1: Розширити економічну базу об'єднаної громади	Стратегічна ціль 2: Підвищити якість середовища проживання в громад	Стратегічна ціль 3: Розвинути місцевий людський та соціальний капітал	Стратегічна ціль 4: Забезпечити екологічні передумови для сталого розвитку території
1	2	3	4	5
Ціль 1. Подолання бідності	+		+	
Ціль 2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства			+	
Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя				+
Ціль 4. Якісна освіта			+	
Ціль 5. Гендерна рівність	+		+	
Ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови				+
Ціль 7. Доступна та чиста енергія				+
Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання	+			
Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура		+		+
Ціль 10. Скорочення нерівності			+	
Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад				+
Ціль 12. Відповідальне споживання та виробництво	+			
Ціль 13. Пом'якшення наслідків зміни клімату				+
Ціль 14. Збереження морських ресурсів				+

⁴⁷ Стратегія розвитку Печеніжинської об'єднаної територіальної громади на 2018-2026 рр. URL: <https://pnotg.gov.ua/storage/documents/documents/30b73d2e45cb9c2eeae81722674e14ca.pdf>

Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші				+
Ціль 16. Мир, справедливість та сильні інститути			+	
Ціль 17. Партнерство заради сталого розвитку	+		+	+

Підготовка Стратегії розвитку Ворохтянської територіальної громади на 2022 – 2027 рр. відбувалася у відповідності до методичних рекомендацій щодо порядку розроблення, затвердження, реалізації, проведення моніторингу та оцінювання реалізації Стратегій розвитку територіальних громад, запропонованих Міністерством розвитку громад та територій України. Нормативно-правові акти, які стали базою для розробки Стратегії: Конституція України; Закони України «Про засади державної регіональної політики», «Про стимулювання розвитку регіонів», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про транскордонне співробітництво», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про державні цільові програми», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про Генеральну схему планування території України»; Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки; Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки; інші нормативно-правові акти, закони України, Укази Президента України, акти Кабінету Міністрів України, міжнародні договори України.

Важливо зауважити, що процес формування системи суспільно-економічних відносин, види, суб'єкти повинні бути визначені на етапі формування економічних цілей та відображені у Стратегії розвитку території, оскільки це дозволить чітко розподіляти обов'язки та окреслювати операційні завдання.

Таблиця 2.8 - Зв'язок Стратегії розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки та Стратегії розвитку Ворохтянської територіальної громади на 2022 – 2027 рр.⁴⁸

Стратегічні та оперативні цілі	Розвиток туристично-рекреаційної сфери	Освіта та підприємництво	Створення комфортних та безпечних умов для мешканців та туристів
Конкурентоспроможна економіка на засадах смарт-спеціалізації	сильний зв'язок	опосередкований зв'язок	
Розвиток інфраструктури області			опосередкований зв'язок
Створення комфортних та безпечних умов проживання на території ІваноФранківської області			сильний зв'язок

Також необхідно внести зміни у деякі основні документи діяльності органів публічного управління із конкретизацією рівня відповідальності та внеску кожного структурного підрозділу у досягненні певного завдання, а також запровадити механізм моніторингу виконання поставлених завдань та цілей і отримання очікуваного результату окремого структурного підрозділу у відповідний термін.

⁴⁸ Стратегія розвитку Ворохтянської територіальної громади на 2022 – 2027 рр. URL: <https://vorokhtianska-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2022/01/proyekt-strategiyi-rozvytku.pdf>

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

3.1 Зарубіжний досвід публічного управління системою суспільно-економічних відносин

Багато розвинених демократичних країн Європейського Союзу набули великого досвіду в організації взаємодії між органами публічного управління та громадськістю. Це здійснюється на основі встановлення взаємної довіри з метою сприяння соціальній інтеграції, покращення умов життя та забезпечення сталого розвитку суспільства. Основною метою функціонування громадянського суспільства у Євросоюзі є вираження громадської думки за допомогою громадянського діалогу, що проявляється у вигляді обговорень, дискусій та дебатів⁴⁹.

Кілька країн та організацій (Європейська комісія та Організація економічного співробітництва і розвитку) опублікували деякі аспекти залучення громадськості до прийняття рішень у державному секторі та рекомендації для публічних обговорень і консультацій:

- рекомендується розпочинати залучення представників громадськості на етапі окреслення проблем та оцінки наслідків прийнятого рішення;
- важливо окреслити групу інтересів, яка складатиметься з громадян або організації громадян, життя і діяльність яких може вплинути на заплановане рішення;
- не варто обмежувати взаємодію між органами влади та представниками громадськості заздалегідь визначеним переліком громадських організацій;

⁴⁹ Халецький А. В. Зарубіжний досвід сприяння розвитку громадянського суспільства. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2012. № 11. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=546>

- підготувати план залучення, який визначатиме групи інтересів, залучені до обговорення, методи їх залучення, а також план заходів із датами виконання;

- при проведенні консультації необхідно виділити достатньо часу для надання зворотного зв'язку, зазначити з яких саме питань він очікується, у який термін та спосіб;

- рекомендується регулярно надавати попередню інформацію щодо публічних обговорень, використовуючи застосування різних каналів інформування;

- надавати зворотній зв'язок на основі позицій, отриманих під час консультаційного процесу;

- проводити оцінку результату проведеної роботи із залучення громадськості, з урахуванням релевантних методів, ступеню активності та мірою задоволення групи інтересів залученням та прийнятим рішенням⁵⁰.

Проаналізувавши міжнародний досвід форм та механізмів соціально-економічних відносин між органами публічного управління, населенням та інституціями громадянського суспільства, можна виділити такі загальноприйняті ефективні методи співпраці:

- громадські дорадчі комітети;
- громадські слухання;
- соціальний моніторинг;
- громадянська просвіта;
- залучення громадськості до розробки важливих національних та регіональних планів та інші.

Зупинимось детальніше на досвіді окремих країн щодо використання ключових форм та інструментів суспільно-економічних відносин органів публічного управління з інститутами громадянського суспільства:

⁵⁰ Комунікації в органах державної влади : посібник. Київ, 2016. URL : <https://www.slideshare.net/arynasatovska/ss-72555611>

1) Швеція - створення Комісії щодо майбутнього Швеції на чолі з прем'єр-міністром (семінари та публічні зібрання з метою створення можливостей для активного діалогу в ході обговорення суспільних проблем, висловлення пропозицій у найширшому діапазоні); прийняття участі громадськості у розробці національних планів дій; впровадження заходів з метою розвитку електронного урядування;

2) Франція - створення при службі зайнятості інституту «Французьких об'єднань кварталу», що регулюють питання безробіття;

3) Словаччина - приєднання до програми «Відкритий уряд» та створення посади Уповноваженого Уряду з питань громадянського суспільства; прийняття концепції громадянського суспільства;

4) Румунія - наявність законодавства, регламентуючого взаємодію державних органів влади з інститутами громадянського суспільства; створення Тристоронньої національної ради соціального діалогу, як загальнонаціонального консультативного механізму з соціальними партнерами, що складається з представників уряду, профспілкових конфедерацій, Національного банку Румунії та громадянського суспільства; взаємодія Міністерства юстиції з ІГС шляхом створення Комісії з питань соціального діалогу;

5) ФРН - існування різноманітних екологічних дорадчих органів на різних рівнях влади;

6) Нідерланди - доступ громадян до урядової інформації для ефективного моніторингу і викриття можливих зловживань; робота Національної програми реалізації послуг E-Government; зв'язок з урядом на особистісному рівні;

7) Литва - реалізація міжнародної ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд», що має на меті забезпечення відкритості для громадянського суспільства процесів державного управління і заохочення громадськості до активної участі у них; система Електронний Уряд для забезпечення сприятливих умов і можливостей, спрямованих на більш активне залучення

громадськості до процесів державного управління; робота сайту для Громадських консультацій; створення сервісу «Електронні ворота», за допомогою якого фізичні та юридичні особи можуть отримати певний перелік послуг через мережу Інтернет; надання електронних послуг за принципом Єдиного вікна (без збору додаткових довідок та документів);

8) Бельгія - рамкові угоди з інститутами громадянського суспільства (неурядовими організаціями); офіційні зустрічі з неурядовими організаціями на високому рівні (МЗС); співробітництво з галузевими об'єднаннями Бельгії (федерації, професійні спілки);

9) Іспанія - робота «Відкритого уряду», що сприяє взаємодії держави з інститутами громадянського суспільства на всіх рівнях;

10) Болгарія - функціонування Громадської ради при Міністерстві юстиції в якості консультативного органу, що складається з неурядових організацій та професійних організацій суддів; існування недержавних політологічних центрів, які надають державним інституціям експертні оцінки та приймають участь у формуванні і реалізації державного управління; розробка низки основних документів у сфері розвитку інститутів громадянського суспільства спільно з НУО; діяльність Центру дослідження демократії, який проводить регулярні дослідження у цій сфері; робота електронного урядування^{51 52 53 54 55}.

Слід акцентувати увагу на тому, що форми взаємодії у європейських країнах мають схожі риси та характер: використання інструментів електронного врядування, сприяння активному створенню недержавних громадських організацій за різними сферами та напрямками діяльності, впровадження заходів, направлених на боротьбу з корупцією та підвищення

⁵¹ Зарубіжний досвід державного управління: доцільність і можливості застосування в Україні : наук. розробка / авт. кол. : І. А. Грицяк, Л. А. Шереметьєва, К. К. Баранцева та ін. Київ : НАДУ, 2012. 56 с.

⁵² Ковалевич І.П. Зарубіжний досвід залучення громадськості до формування та реалізації місцевої політики. Теорія та практика державного управління. 2009. Вип. 2. С. 135 – 140.

⁵³ Офіційний сайт проекту Партнерство Відкритий уряд. URL : <http://ogp.gov.ua>

⁵⁴ Розвиток взаємодії держави і громадянського суспільства в контексті впровадження європейських принципів належного врядування : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 груд. 2012 р.). Київ, 2013. 504 с.

⁵⁵ Халецький А. В. Зарубіжний досвід сприяння розвитку громадянського суспільства. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2012. № 11. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=546>

рівня прозорості органів влади. Представлений перелік не є вичерпним, оскільки кожна держава обирає для себе свій власний практичний підхід, який має певне обґрунтування та пояснення. Обрана форма суспільно-економічних відносин залежить від рівня розвитку держави, економічних та соціальних показників, ступеню активності, рівня відкритості й прозорості влади, довіри з боку пересічних громадян та бажання населення громади приймати участь в управлінських рішеннях⁵⁶.

Для України варто звернути увагу на позитивний досвід Франції. Важливо відзначити, що в цій країні також застосовуються новітні методики організації роботи органів місцевого самоврядування, визначення компетенцій органів державного управління, та забезпечення фінансової незалежності на місцевому рівні.

Франція, будучи досить централізованою державою, пройшла тривалий та важкий шлях трансформації суспільно-владних відносин та розмежування компетенцій органів публічного управління. Адміністративна реформа пододала ряд проблем та досягла певних позитивних результатів, які полягають у такому:

- ліквідації адміністративної та фінансової залежності органів місцевого самоврядування;
- розширенні сфери компетенції місцевих органів влади;
- передачі виборної влади від регіональних і департаментських префектів головам виборних рад;
- трансформації регіонів у повноправні місцеві органи влади, що обираються на загальних виборах^{57 58}.

Континентальна (французька) модель базується на поєднанні державного управління і місцевого самоуправління. Сучасна модель

⁵⁶ Полянська Я. В. Зарубіжний досвід взаємодії інститутів громадянського суспільства та держави, як чинник сталості розвитку України. Теорія та практика публічного управління та адміністрування у XXI сторіччі : матеріали I Всеукр. наук.-пр. конф. за міжнар. участю здобувачів вищої освіти та молодих вчених / за заг. ред. В. С. Куйбіди, О. М. Петрос, І. О. Дегтярьової. Київ : НАДУ, 2018. С. 261 – 265.

⁵⁷ Агранофф Р. Напрямки адміністративної реформи. Проблеми трансформації територіальної організації влади : зб. матеріалів та документів / наук. ред. М. Пухтинський. Київ : Атіка, 2005. С. 467– 488.

⁵⁸ Адміністративний поділ Франції. URL: <https://cutt.ly/NhLG16G>

територіального устрою виглядає наступним чином: країна поділяється на 18 регіонів, які в свою чергу діляться на 101 департамент. 13 регіонів та 96 департаментів знаходяться в континентальній Франції⁵⁹. Кожен з регіонів у своєму складі містить від 2-х до 8-ми департаментів. Решта п'ять регіонів є унітарними, тобто в їх склад входить лише по одному департаменту, при цьому їх кордони тотожні. Це стосується територій в Африці, Південній Америці, Океанії, які залишились Франції з часів колоніального минулого. Низовою ланкою територіального устрою Франції є комуни, які належать до складу департаментів⁶⁰.

Окремою специфікою територіального устрою Франції є наявність проміжкових рівнів, якими є округи, кантони та міжкомунальні об'єднання. Ці ланки не можна вважати повноцінними елементами системи адміністративно-територіального устрою, оскільки кожна з них виконує лише окрему специфічну місію – наближення державних послуг до населення (округ), організація виборчого процесу (кантон), створення синдикатів по вирішенню проблематики кількох комун (міжкомунальні об'єднання)⁶¹.

Основною ланкою місцевого самоврядування є комуна, найнижча (базова) адміністративно-територіальна одиниця Франції. Комуна єдина одиниця, що не має окремого державного владного органу, тобто меру делегуються державні функції – питання реєстрації актів цивільного стану, майна, підприємницької діяльності. Органом управління комуною є Муніципальна Рада, яка складається з депутатів, що обираються за пропорційною системою раз на шість років. До сфери компетенції Муніципальної ради слід віднести: містобудування, місцеве транспортне забезпечення, благоустрій, водопостачання, каналізацію, збирання та переробку сміття. Основними джерелами фінансування місцевих програм є

⁵⁹ Regions de France. URL : <http://regions-france.org/observatoire-politiquesregionales/>

⁶⁰ Institut national de la statistique et des études économiques. URL: <https://www.insee.fr/fr/metadonnees/definition/c1353>

⁶¹ Панов А. Територіальний устрій Франції: перманентний пошук балансу між централізацією і самоврядуванням. URL : <http://www.alenpanov.org.ua/filelib/sou/201706151302340634.pdf>

дотації з державного бюджету та податки, серед яких головне місце займають податок на нерухомість, житло, професійну комерційну діяльність⁶².

Повноваження та компетенції органів публічного управління на рівні комуни:

Мер: 1) повноваження, як представника комуни: представлення інтересів комуни у відносинах з іншими органами; право укладати угоди і договори; керування муніципальними службами; видання дозволів на будівництво, повноваження для підтримання порядку в комуні; 2) повноваження, як представника держави: реєстрація актів громадянського стану; допомога в пошуку і покаранні правопорушників; забезпечення обнародування нормативних актів держави, контроль за виконанням; забезпечення проведення виборів; видання свідоцтв та ліцензій на право полювання чи дрібної торгівлі⁶³.

Муніципальна рада: 1) фінансові повноваження: прийняття бюджету та визначення ставок комунальних податків; вирішення питань про необхідність позик; затвердження звітів про використання бюджетних коштів; 2) повноваження в сфері громадських служб: право створювати та ліквідувати громадські служби комуни; 3) Повноваження щодо майна комуни: право на купівлю, продаж, оренду майна та віднесення майна до категорії «громадського»; 4) повноваження в сфері облаштування території та міського будівництва: прийняття рішень щодо облаштування території; розробка та затвердження міжкомунальних планів облаштування територій⁶⁴.

Слід звернути увагу на те, що міжкомунальні об'єднання мають значущу роль у вирішенні питань місцевої відповідальності, які є спільними. Дякуючи таким об'єднанням, на практиці можуть вирішуватися деякі питання, які є актуальними для декількох комун одночасно. Україна почала

⁶² Панов А. Територіальний устрій Франції: перманентний пошук балансу між централізацією і самоврядуванням. URL : <http://www.alenpanov.org.ua/filelib/sou/201706151302340634.pdf>

⁶³ Панов А. Територіальний устрій Франції: перманентний пошук балансу між централізацією і самоврядуванням. URL : <http://www.alenpanov.org.ua/filelib/sou/201706151302340634.pdf>

⁶⁴ Полянська Я.В. Удосконалення публічного управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України: дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – ДРІДУ НАДУ, Дніпро, 2021. 237 с.

використовувати схожу практику взаємодії відповідно до Закону України «Про співробітництво територіальних громад»⁶⁵.

В адміністративно-територіальній системі Франції виділяють також округ як ланку, яка за розміром менша за департамент. Департаменти включають в себе близько 3-4 округів, головною функцією яких є організація виборів до парламенту. У свою чергу, округи діляться на кантони та комуни. Кантон охоплює декілька комун (принаймні, в сільській місцевості – в містах, навпаки, одна комуна може відповідати декільком кантонам). Кантони в першу чергу є структурною основою виборчої системи. Кожен кантон обирає свого представника в Генеральну раду відповідного департаменту⁶⁶.

Другою ключовою ланкою адміністративно-територіального устрою є Департамент. На його рівні працює в якості органу місцевого самоврядування – Генеральна рада, а в якості органу державної влади – префект. Генеральна рада обирає зі свого складу Президента, який є керівником виконавчого органу департаменту. Повноваження Генеральної ради полягають у виконанні тих компетенцій департаменту, які не входять до компетенцій інших органів департаменту. Окрему важливу функцію на рівні департаменту виконує префект, який очолює місцеву державну адміністрацію, яка в свою чергу наділена великими владними повноваженнями та включає в себе систему служб для здійснення державної політики на регіональному рівні. Префект репрезентує кожного з міністрів, керує службами держави в департаменті, дбає про національні інтереси, громадський порядок та додержання норм законів⁶⁷.

Властивості децентралізованого державного управління та самоврядування поєднує в собі регіон, статус якого впливає з його призначення, тобто інструменту економічного, соціального і культурного

⁶⁵ Про співробітництво територіальних громад : Закон України від 01.04.2014 р. № 1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>

⁶⁶ Зарубіжний досвід організації роботи місцевої влади: монографія / заг. ред. П.В.Ворони. Харків : Магістр, 2009. 280с.

⁶⁷ Марцеляк О.В. Інститут префекта у Франції як приклад для України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Вип. 35. Час.2. Т.1. С. 118 – 122.

розвитку певної території. Саме регіони беруть участь у створенні загальнонаціональних планів розвитку, домагаючись у цих планах виконання пріоритетів регіонального розвитку. Представницьким органом є Регіональна рада, що є дорадчим органом у регіоні. Рада призначає президента зі свого складу на шість років. Він є одночасно і виконавчим органом, і головою регіональної адміністрації. Президент має ті ж функції, що й президент Генеральної ради у департаменті. У регіоні діє представник президента та французького уряду – префект, який забезпечує адміністративне управління державними інститутами в регіоні, належне здійснення своїх повноважень органами публічної влади в регіоні. Він також здійснює адміністративний контроль за законністю діяльності органів місцевого самоврядування в межах регіону. Слід зауважити, що префект регіону виконує подвійну роль – він одночасно є також префектом департаменту (територіальної одиниці другого рівня), в якому знаходиться столиця регіону. Таким чином, префект регіону виконує функції префекту столичного департаменту в звичному режимі, а також наділений наглядовими та координаційними функціями по відношенню до префектів решти департаментів⁶⁸.

Вивчаючи досвід Франції можна зробити висновок про такий рівень розподілу повноважень та компетенцій між трьома рівнями влади Франції:

1) на рівні комуни – повноваження представницьких органів достатньо обмежені і стосуються лише питань фінансування, облаштування території та забезпечення функціонування її служб;

2) на рівні департаменту – перелік повноважень значно розширився, але присутні контроль та координація діяльності представницьких органів з боку органів держави – префекта, який наділений широкими владними повноваженнями;

3) регіони, починаючи з 1982 року, отримали ряд повноважень, які стосуються, зокрема, питань формування суспільно-економічних відносин,

⁶⁸ Панов А. Територіальний устрій Франції: перманентний пошук балансу між централізацією і самоврядуванням. URL : <http://www.alenpanov.org.ua/filelib/sou/201706151302340634.pdf>

оскільки саме вони забезпечують економічний, соціальний, культурний та науковий розвиток підвідомчої території. Повноваження, отримані регіонами, були посилені законом від 13 серпня 2004 року про місцеві свободи та обов'язки, який поклав на регіони відповідальність за координацію заходів щодо економічного розвитку, здійснювані на території області⁶⁹.

В роботі нами проведено аналіз функцій та повноважень органів публічного управління України та Франції, результати якого наведено в додатку Б.

Після аналізу функціонування та відповідальності державних і місцевих органів публічного управління у Франції можна визначити деякі позитивні та ефективні стратегії, які можуть бути корисними для України в контексті їх впровадження:

- чітке розмежування компетенцій і повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування;
- відсутнє повторення (дублювання) чи перетин певних функціональних обов'язків на кожному рівні територіального устрою;
- втручання держави в роботу представницьких органів, переважно, через виконання контрольних-наглядових обов'язків;
- делегування органам місцевого самоврядування повноважень у сфері соціально-економічного розвитку території;
- посилення фінансово-кредитної незалежності та автономії органів місцевого самоврядування.

Аналіз міжнародного досвіду у встановленні співпраці між громадянськими інститутами та органами влади на різних рівнях дозволив виявити декілька ефективних форм і механізмів соціально-економічних взаємовідносин: громадські дорадчі комітети; громадські слухання;

⁶⁹ Regions de France. Développement économique, tourisme, économie sociale et solidaire. URL: <http://regions-france.org/commissionsthematiques/developpement-economique-tourisme-ess/>

соціальний моніторинг; громадянська просвіта; залучення громадськості до розробки важливих національних та регіональних планів та інші.

3.2 Проблемні питання та шляхи їх вирішення у сфері публічного управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України

Науковцями виокремлено існуючі проблемні питання, які перешкоджають створенню необхідних умов для формування раціональної системи суспільно-економічних відносин:

1. На регіональному рівні ОДА:

- формулювання економічного вектору розвитку територій «зверху-вниз»;
- відсутність відповідної бази для законодавчого закріплення процесу формування системи суспільно-економічних відносин;
- відсутність віддзеркалення суспільно-економічних відносин, їх видів і форм в організаційно-управлінських документах регіону;
- відсутність механізму суспільно-економічної взаємодії із територіальними громадами та економічними суб'єктами;
- комунікаційна недосконалість системного взаємозв'язку між органами публічного управління і громадянськими організаціями⁷⁰.

2. На місцевому рівні ТГ:

- відсутність розуміння впливу економічних інструментів управління, в т.ч. системи суспільно-економічних відносин, на сталий розвиток території та їх ефективного використання задля нарощування матеріальних благ громади;
- відсутність системності та узгодженості у впровадженні певних економічних дій та заходів;

⁷⁰ Полянська Я.В. Удосконалення публічного управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України: дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – ДРІДУ НАДУ, Дніпро, 2021. 237 с.

- відсутність механізму взаємодії та спільної роботи з органами публічного управління в територіальних громадах, іншими економічними суб'єктами (приватні підприємства, громадські об'єднання) з метою досягнення певних цілей;

- недосконала система моніторингу показників соціально-економічного розвитку територій, із проведенням аналізу та коригуванням заявлених завдань;

- недостатній рівень професійних знань та компетенцій у державних службовців для ефективної та результативної реалізації суспільно-економічних відносин в громадах;

- короткостроковість дії та відсутність системності у процесі реалізації спільних проєктів в рамках договорів про співробітництво територіальних громад⁷¹.

Виявлені проблеми вимагають цілеспрямованого системно-функціонального аналізу в усій системі діяльності органів державного управління та їх належної системної модернізації. Це спрямовано на досягнення мети розвитку території в просторово-часовому контексті, а також на впровадження ефективних заходів для досягнення очікуваних результатів.

Для досягнення економічних цілей сталого розвитку території і з урахуванням глобальних суспільних трендів у контексті децентралізації влади, необхідно провести значну трансформацію наявної системи публічного управління. Це, зокрема, має включати вдосконалення суспільно-економічних відносин. Для цього вважаємо за необхідне здійснити такі заходи:

1) визнати пріоритетною роль органів публічного управління у реалізації суспільно-економічних відносин; потрібно використовувати систему суспільно-економічних відносин в якості засобу управління органів

⁷¹ Полянська Я.В. Удосконалення публічного управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України: дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – ДРІДУ НАДУ, Дніпро, 2021. 237 с.

публічного управління в територіальних громадах (за допомогою знанневих, економічних та фінансових інструментів), який забезпечує сталий економічний порядок і є ключовим управлінським важелем у розвитку демократичного суспільства;

2) забезпечити відображення системи суспільно-економічних відносин в законодавчих та нормативних документах на загальнодержавному рівні та в управлінсько-організаційних документах на місцевому рівні (статутах, паспортах, стратегіях, програмах і планах соціально-економічного розвитку громад та інших). У цьому контексті виникає необхідність створення окремої Програми, яка б містила деталі і особливості формування та функціонування системи суспільно-економічних відносин на місцях (в територіальних громадах), і процедуру процесу взаємодії між усіма економічними суб'єктами. При цьому місцеві нормативні документи повинні розроблятися в організаційно-практичному аспекті, що дозволить поширити уявлення щодо очікуваного економічного блага, внаслідок налагодження раціональних суспільно-економічних відносин; стимулюватиме необхідність розробки ємних і науково-обґрунтованих організаційних інструментів та форм реалізації суспільно-економічних відносин й технологій їх здійснення. При цьому важливо здійснювати систематичний перегляд та аналіз місцевих політик та управлінських документів на предмет якості і ідентичності їх змісту, що вирішить проблему узгодження економічних цілей і заходів діяльності, збалансує дії органів публічного управління на різних рівнях влади та дозволить досягнути бажаних результатів⁷²;

3) для досягнення стратегічних цілей, орієнтованих на економічне зростання громади та підтримку ефективних і систематичних комунікацій під час реалізації системи суспільно-економічних взаємовідносин між усіма сторонами процесу, рекомендується додати до «Програми формування і розвитку системи суспільно-економічних відносин в територіальних

⁷² Полянська Я. В. Економічні відносини як інструмент забезпечення ефективності розвитку територіальних громад. Інноваційний розвиток і підвищення рівня спроможності об'єднаних територіальних громад : мат. наук.-пр. конф. за міжнар. участю / за заг. ред. І.А. Чикаренко. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. С. 251 – 254.

громадах» підрозділ «Комунікаційні зв'язки та інструменти». Складовими елементами підрозділу про комунікації можуть бути: суб'єкт та бенефіціар, мета комунікації, канали та форми комунікацій, інструменти налагодження комунікацій, термін реалізації, розподіл відповідальності за досягнення мети, очікувані результати. Створення такого підрозділу, перш за все, допоможе підвищити ефективність діяльності всіх економічних суб'єктів місцевої громади. Це також буде сприяти визначенню довгострокової стратегії органів державного управління, що виокремить методикку та шляхи досягнення ключових цілей для внутрішнього та зовнішнього обміну інформацією територіальної громади.

Комунікаційна робота буде орієнтована на відповідні групи, представлені серед зацікавлених учасників: мешканці громад; органи публічного управління, комунальні підприємства, посадові особи, державні службовці); представники бізнесу; громадські організації (активісти, що формують громадську думку); інші.

Основою комунікаційної роботи є ідеологія, яку органи державного управління мають передати зацікавленим учасникам. Вона включає в себе створення ефективних комунікаційних каналів для забезпечення продуктивного співробітництва в контексті реалізації соціально-економічних відносин між усіма учасниками процесу.

Ключовими завданнями комунікації під час реалізації суспільно-економічних відносин виступатимуть:

- досягнення спільних домовленостей щодо визначення бачення, інтересів, цілей та потреб у напрямку комунікацій;
- проведення моніторингу стану і систематизації діючих комунікаційних інструментів: заходів, процесів, ресурсів;
- пріоритизація ключових напрямів та акумуляція зусиль в умовах наявних ресурсів громади;
- планування організаційного процесу до моменту досягнення поставлених цілей;

- запровадження реалістичних критеріїв оцінки результату;
- встановлення ефективного зворотного зв'язку між органами публічного управління в територіальних громадах та іншими ключовими економічними суб'єктами;
- посилення промоції та позиціювання громади та органів публічного управління враховуючи внутрішні та зовнішні комунікації.

У цьому контексті важливо налагодити ефективне функціонування внутрішньої і зовнішньої комунікації. Внутрішні комунікації реалізуватимуться усередині системи органів управління територіальної громади. Зовнішні комунікації реалізуватимуться між органами управління в територіальних громадах та іншими сторонами процесу реалізації суспільно-економічних відносин (громадськості, бізнесу, мешканців).

4) при удосконаленні системи суспільно-економічних відносин важливо взяти до уваги професійні навички та керівну компетентність відповідних спеціалістів, які працюють для вирішення поставлених економічних завдань;

5) для удосконалення системи соціально-економічних відносин у територіальних громадах та взаємодії між органами державного управління та іншими економічними учасниками варто створити Економічну раду. Така рада може бути створена при органі місцевого самоврядування, у неї можуть входити представники структурних департаментів (соціально-економічної сфери), представники бізнес-структур територіальної громади, громадських організацій, що матимуть можливість безпосередньо вести діалог з органами публічного управління та вирішувати важливі для суспільства та громади питання. Саме під час засідань цієї Ради можуть розглядатися питання, пов'язані з виконанням спільних проектів, які мають на меті економічний та соціальний розвиток конкретної територіальної громади. У цьому контексті актуальним є створення інтернет-платформи, яка висвітлюватиме оголошення про різні соціальні проекти, опитування щодо прийняття

важливих для громади рішень, новини громади і дозволить залучати більше учасників до реалізації спільних проєктів;

б) для удосконалення публічного управління системою соціально-економічних відносин у територіальних громадах важливим є ефективне багатостороннє партнерство між представниками бізнесу та громадськими організаціями та органом публічного управління. **При використанні такого партнерства кожна із сторін матиме вигоду: орган державного управління заробить довіру населення, громадськості та бізнесу, а також податки від послуг, наданих бізнесом; громадська організація забезпечить собі позитивний імідж та ефективний механізм вирішення проблем; громада досягне очікуваних результатів; бізнес матиме прибуток;**

7) для удосконалення публічного управління системою соціально-економічних відносин у територіальних громадах рекомендовано у «Програму розвитку і функціонування системи суспільно-економічних відносин» включати чіткий перелік критеріїв результативності під час здійснення діяльності, яка направлена на реалізацію суспільно-економічних відносин органами публічного управління в територіальних громадах.

Враховуючи вищенаведене, можемо з упевненістю стверджувати, що розумно організовану систему суспільно-економічних відносин слід використовувати як значущий фактор та ефективний засіб для зміцнення економічної основи територіальних громад. Така система дозволяє нам отримати чітке розуміння технології встановлення відносин, виявити її складові та учасників, а також визначити їх зв'язок з усіма структурними процесами. Детальне і глибоке дослідження рівня розвитку економічної діяльності, джерел суспільно-економічних відносин органів публічного управління, та процесів формування економічних результатів, дозволить створити відповідні умови для посилення сталого економічного розвитку кожної відповідної територіальної одиниці, а також країни в загальному масштабі.

Впровадження та виконання системи соціально-економічних відносин у територіальних громадах безперечно стане новим інструментом трансформації, що допоможе здійснити глобальні зміни в процесі взаємодії та створити ефективний діалог між усіма зацікавленими сторонами. Впровадження «Програми розвитку і функціонування системи суспільно-економічних відносин» надасть територіальним громадам новий імпульс для забезпечення стабільного розвитку території, який базується на принципах співпраці та синергії.

Враховуючи основну мету публічного управління системою суспільно-економічних відносин територіальних громад, можна зробити висновок, що виконання переліку окреслених вище рекомендацій щодо удосконалення публічного управління системою суспільно-економічних відносин дозволить досягти таких результатів:

- підвищити ефективність та дієвість управлінського інструментарію органів публічного управління;
- налагодити взаємодію між усіма зацікавленими сторонами суспільно-економічних відносин;
- підвищити рівень довіри до органів публічного управління з боку представників бізнесу та громадськості;
- досягти поставлених економічних завдань та утримати високі показники соціально-економічного розвитку;
- залучити приватні та громадські організації до процесу вирішення нагальних проблем територіальної громади;
- покращити професійні навички та компетенції державних службовців.

ВИСНОВКИ

1. Реформа децентралізації, що спрямована на створення сучасної системи місцевого самоврядування в Україні наділення територіальних громад повноваженнями та ресурсами, забезпечує економічний розвиток окремої територіальної громади та регіону, ґрунтується на європейських цінностях розвитку місцевої демократії.

В сучасній Україні територіальна громада являє собою дуже значущий соціальний інститут, який виконує різноманітні функції, спрямовані на сприяння місцевому розвитку. Вона являє собою самоврядний соціальний осередок, чиє формування та оптимізована робота є ключовими для побудови громадянського суспільства та правової держави в Україні. Територіальна громада є елементом громадянського суспільства, що представляє собою відкриту, самоорганізовану структуру, яка включає в себе множину інститутів та об'єднань осіб. В сучасних умовах вони є своєрідними «точками економічного зростання». Територіальна громада як організаційна система характеризується цілісністю, відкритістю, надзвичайною складністю, ієрархічністю, структурованістю.

Формування територіальних громад як організаційно-економічних структур регіонального рівня стало каталізатором для вибору нових комплексних стратегій до організаційно-економічного підсилення їх росту. Це, в свою чергу, включає побудову систем управління, які мають враховувати як зовнішні виклики в умовах глобалізованого та висококонкурентного середовища, так і внутрішні чинники розвитку. У процесі розвитку територіальних громад виникає важливе питання про визначення ресурсів для їх соціально-економічного зростання. Ці ресурси служать фундаментом для розробки ефективних механізмів управління існуючими ресурсами, а також впровадження інструментів для залучення використаних додаткових ресурсів, що сприяють їх продуктивності.

Система управління територіальної громади має ефективно втілювати політику держави на рівні громади, при цьому враховуючи специфіку ресурсного потенціалу громади, унікальність її суспільної системи, а також потреби місцевого населення. Основною ціллю управлінської діяльності має бути покращення стандартів та якості життя громадян на території громади, а це можна досягти шляхом підвищення купівельної спроможності місцевого населення, покращення умов для інвестування, а також спрощення умов для провадження бізнесу в межах території громади.

2. Система суспільно-економічних відносин відображає взаємозв'язану й упорядковану мережу взаємодій, яка є результатом матеріальних умов, що виникають між учасниками соціальної взаємодії. Вона об'єднується спільним основним принципом власності на засоби виробництва і має значний вплив на соціальний і економічний розвиток визначеної системи - це може бути організація, адміністративно-територіальна одиниця або суспільство в цілому. Ключовим елементом у створенні цієї системи є влада, яка через публічне управління відіграє вирішальну роль у формуванні законодавчої та нормативної основи для створення суспільно-економічних відносин, формуючи передумови для їх появи, використання та розвитку. Отже, важливу роль для системи суспільно-економічних відносин у територіальних громадах відіграють: органи державної влади, органи місцевого самоврядування, комунальні підприємства, підприємницькі структури, бюджетні установи, міжнародні організації, жителі громад та громадські об'єднання.

Суспільно-економічні відносини в територіальних громадах – це система, що складається з взаємопов'язаних елементів, компонентів та форм реалізації економічного співробітництва між органами публічного управління в територіальних громадах, громадськими організаціями, підприємствами, представниками бізнесу та громадянами громади з метою забезпечення сталого розвитку території та гармонійного і своєчасного задоволення суспільних потреб. Для формування ефективної системи

суспільно-економічних відносин на рівні територіальних громад необхідно забезпечити відповідність, своєчасне оновлення та актуалізацію законодавчо-нормативних документів. Усі правила та положення, що регулюють організаційні, управлінські та соціально-економічні аспекти діяльності громади, мають бути чітко визначені, взаємозв'язані та взаємодоповнювані. Крім того, ці документи мають бути розроблені з урахуванням практичних та змістовних аспектів.

3. Закордонний досвід, для прикладу Французької Республіки, показує, що території, які мають більше ресурсів (особливо економічних) і повноважень для виконання своїх завдань можуть самостійно організувати свої суспільно-економічні відносини з громадянами, представниками громадськості та бізнесу. Держава виконує роль наглядового та регулюючого органу, контролюючи законність дій місцевих органів та впровадження державної політики на місцевому рівні. Щодо успішних форм суспільно-економічних відносин в інших країнах, то можна назвати такі приклади як: дорадчі громадські комітети, громадські слухання, соціальний моніторинг, активне залучення громадськості в розробку ключових регіональних та національних планів.

4. Систему суспільно-економічних відносин як першооснову формування і потужний ресурс розвитку територій необхідно використовувати в якості засобу публічного управління, який забезпечує сталий економічний розвиток і є ключовим управлінським важелем у розвитку демократичного суспільства. Система суспільно-економічних відносин (перелік, зміст, показники та очікувані результати) повинна бути відображена в законодавчих та нормативних документах на загальнодержавному рівні, та в організаційно-управлінських документах на місцевому рівні: статутах, паспортах, стратегіях, програмах і планах соціально-економічного розвитку громад та інших керівних документах, та систематично оновлюватися.

Проблеми, які перешкоджають створенню необхідних умов для формування раціональної системи суспільно-економічних відносин: на регіональному рівні: формулювання економічного вектору розвитку територій «зверху-вниз», відсутність відповідної бази для законодавчого закріплення процесу формування системи суспільно-економічних відносин, відсутність віддзеркалення суспільно-економічних відносин, їх видів і форм в організаційно-управлінських документах регіону, відсутність механізму суспільно-економічної взаємодії із територіальними громадами та економічними суб'єктами, комунікаційна недосконалість системного взаємозв'язку між органами публічного управління і громадянськими організаціями; на рівні ТГ: відсутність розуміння впливу економічних інструментів управління, в т.ч. системи суспільно-економічних відносин, на сталий розвиток території та їх ефективного використання задля нарощування матеріальних благ громади, відсутність системності та узгодженості у впровадженні певних економічних дій та заходів, відсутність механізму взаємодії та спільної роботи з органами публічного управління в територіальних громадах, іншими економічними суб'єктами (приватні підприємства, громадські об'єднання) з метою досягнення певних цілей, недосконала система моніторингу показників соціально-економічного розвитку територій, із проведенням аналізу та коригуванням заявлених завдань, недостатній рівень професійних знань та компетенцій у державних службовців для ефективної та результативної реалізації суспільно-економічних відносин в громадах, короткостроковість дії та відсутність системності у процесі реалізації спільних проєктів в рамках договорів про співробітництво територіальних громад.

Запропоновано шляхи щодо удосконалення публічного управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України: суспільно-економічні відносини як першооснову формування і потужний ресурс розвитку територій необхідно використовувати в якості управлінського інструментарію органів публічного управління, який

забезпечує сталий економічний порядок і є ключовим важелем у розвитку демократичного суспільства; для вирішення нагальних та актуальних проблем громади і з метою налагодження системи суспільно-економічних відносин необхідно запровадити Програму формування і розвитку суспільно-економічних відносин у територіальних громадах області; з метою впровадження плану заходів Програми та реалізації суспільно-економічних відносин пропонується укласти багатосторонню угоду між усіма зацікавленими учасниками процесу; для формування суспільно-економічних відносин в територіальних громадах необхідно застосовувати проєктний підхід; з метою впровадження і налагодження системи суспільно-економічних відносин в громадах, та взаємодії між органами публічного управління та іншими економічними суб'єктами відносин створити Економічну раду; реалізація суспільно-економічних відносин громад області повинна бути направлена на отримання певного визначеного результату, який буде відповідати критеріям їх результативності; доповнити Програму формування і розвитку суспільно-економічних відносин окремим підрозділом щодо комунікаційних зв'язків та інструментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агранофф Р. Напрямки адміністративної реформи. Проблеми трансформації територіальної організації влади : зб. матеріалів та документів / наук. ред. М. Пухтинський. Київ : Атіка, 2005. С. 467– 488.
2. Адміністративний поділ Франції. URL: <https://cutt.ly/NhLG16G>
3. Алексєєв В. Держава та суспільство: пошук оптимальної моделі взаємовідносин. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. / редкол. С. М. Серьогін та ін. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. Вип. 3 (33). 300 с.
4. Антонова О. В. Взаємовідносини органів державної влади та громадських рад як комунікаційна складова управлінського процесу. Управління інноваційними проєктами та об'єктами інтелектуальної власності: зб. наук. пр. Донецьк : ДонДУУ, 2010. Т. 11. С. 14 – 20.
5. Балута І. В. Форми взаємодії неурядових організацій з органами публічного управління. Теорія та практика державного управління. Харків : ХарPI НАДУ. 2017. Вип. 1(56). URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/ebook/tpdu/2017-1/doc/1/07>
6. Бенчмаркінг доброго врядування : практичний посібник / за заг. Ред. А.Гука. – К.: ТОВ «Видавництво «ЮСТОН», 2018. 60 с. http://www.slgcoe.org.ua/wp-content/uploads/2018/11/Book_BenchmarkingDV2_148x210_web.pdf
7. Білоус Я.Ю. Теоретичні аспекти організаційно-економічного забезпечення розвитку територіальних громад України. *Ефективна економіка*. №3.2022. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2022/75.pdf
8. Бобровська О. Ю., Горобець Я. В. Управлінський потенціал органів місцевого самоврядування і його роль у забезпеченні сталого розвитку територій. Потенціал розвитку територій: методологічні засади

формування і нарощення : моногр. / за заг. ред. О.Ю. Бобровська. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. С. 102 – 113.

9. Бобровська О. Ю., Горобець Я.В. Генеза економічних відносин в територіальних громадах, як ресурс їх розвитку. Державне управління та місцеве самоврядування. 2018. №3 (38). С. 107 – 115.

10. Бобровська О. Ю., Полянська Я. В. Теоретико-методичний і практичний підхід до налагодження ефективних економічних відносин в територіальних громадах. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2018. № 2 (20). URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-02\(20\)/index.html](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-02(20)/index.html)

11. Бобровська О. Ю., Полянська Я. В. Удосконалення організаційно-економічних відносин державної і місцевої влади як чинник розвитку територій. Державне управління та місцеве самоврядування. 2019. № 1(40). С. 118 – 129.

12. Бобровська О.Ю. Застосування корпоративного способу господарювання в територіальних громадах : навч. посіб. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2014. 260 с.

13. Горобець Я. В. Взаємодія органів публічного управління та населення як ефективний інструмент сталого розвитку територій. Сталий розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення: матеріали VIII міжнар. наук.-пр. конф. / за заг. ред. О. Ю. Бобровської. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. С. 221 – 223.

14. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 16.10.2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

15. Драгомирецька Н. М. Комунікативна діяльність в державному управлінні : навч. пос. / за заг. ред. Н.М. Драгомирецька та ін. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. 180 с.

16. Енциклопедичний словник з державного управління / за ред. Ю.В.Ковбасюка та ін. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

17. Зарубіжний досвід державного управління: доцільність і можливості застосування в Україні : наук. розробка / авт. кол. : І. А. Грицяк, Л. А. Шереметьєва, К. К. Баранцева та ін. Київ : НАДУ, 2012. 56 с.
18. Зарубіжний досвід організації роботи місцевої влади: монографія / заг. ред. П.В.Ворони. Харків : Магістр, 2009. 280с.
19. Каховська О.В. Структурні елементи економічної бази забезпечення соціальності в процесі суспільно-економічної трансформації України. Інвестиції: практика та досвід. 2014. № 12. С. 10-15.
20. Климко Г. Н., Нестеренко В. П., Каніщенко Л. О., Чухно А. А. Основи економічної теорії: політекономічний аспект: підруч. для студ. екон. спец. вищ. закл. осв. / ред. Г. Н. Климко, В. П. Нестеренко. 2- ге. вид., перероб. і допов. К. : Вища школа. 743 с.
21. Ковалевич І.П. Зарубіжний досвід залучення громадськості до формування та реалізації місцевої політики. Теорія та практика державного управління. 2009. Вип. 2. С. 135 – 140.
22. Комунікації в органах державної влади : посібник. Київ, 2016. URL : <https://www.slideshare.net/arynasatovska/ss-72555611>
23. Конституція України: закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
24. Кравченко Т. А. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування: аналіз сучасних наукових досліджень в Україні. *Держава та регіони. Серія: Державне управління.* 2015. № 1 (49). Р. 68–75. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2015/15.pdf
25. Латинін М.А. Особливості функціонування фінансово-економічного механізму державного управління стратегічним плануванням регіонального розвитку в Україні. *Держава та регіони. Серія : Державне управління.* 2014. № 3. С. 51 – 56.
26. Марцеляк О.В. Інститут префекта у Франції як приклад для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2015. Вип. 35. Час.2. Т.1. С. 118 – 122.

27. Недюха М. «Суспільні відносини» та «соціальні відносини» як поняття політико-правової науки. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2018. Вип. 2. С. 188 – 200.
28. Ольчак М. Партисипативне стратегічне планування в органах місцевого самоврядування : посіб. для об'єднаних територіальних громад. Варшава : Фонд розвитку місцевої демократії, 2017. 104 с.
29. Офіційний сайт проекту Партнерство Відкритий уряд. URL : <http://ogp.gov.ua>
30. Офіційний сайт Асоціації сприяння самореалізації населення. URL : <http://samoorg.com.ua/acsa>
31. Павлюк А. П. Економічні аспекти формування спроможних територіальних громад в Україні. *Стратегічні пріоритети. Серія: Економіка.* 2016. № 1. С. 137–146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spe_2016_1_16
32. Панов А. Територіальний устрій Франції: перманентний пошук балансу між централізацією і самоврядуванням. URL : <http://www.alenpanov.org.ua/filelib/sou/201706151302340634.pdf>
33. Полянська Я. В. Аналіз стану і процесів формування економічних відносин місцевої влади та територіальних громад. *Evropský politický a právní diskurz* Європейський політико-правовий дискурс : міжнародний науковотеоретичний журнал. 2020. Т. 7. № 6. С. 196 – 203.
34. Полянська Я. В. Економічні відносини як інструмент забезпечення ефективності розвитку територіальних громад. Інноваційний розвиток і підвищення рівня спроможності об'єднаних територіальних громад : мат. наук.-пр. конф. за міжнар. участю / за заг. ред. І.А. Чикаренко. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. С. 251 – 254
35. Полянська Я. В. Зарубіжний досвід взаємодії інститутів громадянського суспільства та держави, як чинник сталості розвитку України. Теорія та практика публічного управління та адміністрування у XXI

сторіччі : матеріали I Всеукр. наук.-пр. конф. за міжнар. участю здобувачів вищої освіти та молодих вчених / за заг. ред. В. С. Куйбіди, О. М. Петроє, І. О. Дегтярьової. Київ : НАДУ, 2018. С. 261 – 265.

36. Полянська Я. В. Комуникативний процес в системі управління економічними відносинами на місцевому рівні. Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / за наук. ред. С. М. Серьогін. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2020. Т. 47. № 4. С. 131 – 137.

37. Полянська Я.В. Удосконалення публічного управління системою суспільно-економічних відносин в територіальних громадах України: дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – ДРІДУ НАДУ, Дніпро, 2021. 237 с.

38. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 р. № 996. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/243788058>

39. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>

40. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9.04.1999 р. № 586-XIV. Дата оновлення: 06.12.2020. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/586-14>

41. Про органи самоорганізації населення : Закон України від 11.07.2001 р. № 2625-III. Дата оновлення: 01.01.2020. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>

42. Про співробітництво територіальних громад : Закон України від 01.04.2014 р. № 1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>

43. Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року. URL: <https://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/Strategiya-stalogo-rozvytku-Ukrayiny-do-2030-roku.pdf>

44. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: в 3 т. / за заг. ред. Г. В. Козаченко. Луганськ: "Елтон-2", 2010. Т. 1. 282 с.
45. Стимулювання економічного зростання на місцевому рівні : аналіт. доп. / С. О. Біла, О. В. Шевченко, М. О. Кушнір, В. І. Жук та ін. К. : НІСД, 2013. 88 с.
46. Стратегія розвитку Ворохтянської територіальної громади на 2022 – 2027 рр. URL: <https://vorokhtianska-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2022/01/proyekt-strategiyi-rozvytku.pdf>
47. Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки. URL: <https://www.if.gov.ua/storage/app/sites/24/documentu-2021/10-06-2021-strategiya-rozvitku-ivano-frankivskoi-oblasti-na-2021-2027-roki.pdf>
48. Стратегія розвитку Печеніжинської об'єднаної територіальної громади на 2018-2026 рр. URL: <https://pnotg.gov.ua/storage/documents/documents/30b73d2e45cb9c2eeae81722674e14ca.pdf>
49. Суспільство та влада: механізми взаємодії : навч.-метод. матеріали / А. М. Михненко та ін. Київ : НАДУ, 2013. 80 с.
50. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти : монографія / за заг. ред. С.М. Серьогіна, Ю.П. Шарова. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2016. 276 с.
51. Халецький А. В. Зарубіжний досвід сприяння розвитку громадянського суспільства. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2012. № 11. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=546>
52. Чиж В. І., Сахно Т. А. Взаємозв'язок розвитку об'єднаних територіальних громад із розвитком регіону. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. Випуск 52. С.47-55.
53. Чикаренко І.А. Модель управління інноваційним розвитком територіальних громад. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти : монографія / за наук. ред. С. М. Серьогін. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2016. С. 77 – 88.

54. Шаров Ю.П. Демократичні зміни в публічному управлінні: програмно-цільова ідеологія здійснення. Вісник Академії митної служби України. Серія «Державне управління». 2010. Вип. 1. С. 33 – 38.

55. Яценко Т. Взаємовідносини органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій з питань реалізації делегованих повноважень. Local Government. Public Administration and Local Government. 2016. № 2 (29). С. 183–189.

56. Community Development Technical Assistance. Handbook. Community Development Programs. Rural Development, 2005. 54 p.

57. Regions de France. Développement économique, tourisme, économie sociale et solidaire. URL: <http://regions-france.org/commissionsthematiques/developpement-economique-tourisme-ess/>

58. Regions de France. URL : <http://regions-france.org/observatoire-politiquesregionales/>

59. Institut national delastatique et desetudes économiques. URL: <https://www.insee.fr/fr/metadonnees/definition/c1353>